

ŽIVLJENJE IN SVET

Štev. 23

Ljubljana, dne 7. junija 1929

Leto III.

Zakaj se ptice selijo

Domala vse razprave o preseljevanju ptic se bavijo s problemom jesenske selitve. Vprašanja, ki jih zadajajo, se navadno glase: Zakaj ptice pozimi

vrnejo? Malo poznamo odgovorov na to vprašanje in skoro se zdi, da ni dosti prirodznancev, ki bi v njem videli problem. Večina se jih zadovolji z raz-

Pomladno življenje

zapuščajo severne dežele? V katere smeri letе ptice in kje prezimujejo? Kateri organi jih vodijo na tem potovanju, zlasti tiste vrste ptic, pri katerih se mladiči prvi izselijo? Na vsa ta in še druga vprašanja, ki so v zvezi z jesensko selitvijo, imamo mnogo odgovorov.

Čisto drugače pa je s problematiko pomladanske selitve. Predvsem je tu veliko vprašanje: Zakaj se ptice vobče

lago, da je pticam selilkam domovina pač na severu in da je samo ob sebi razumljivo, da se po počitnicah na jugu spet vrnejo tjakaj. Mnogo raziskovalcev, predvsem pa seveda večina nevesčakov se zadovolje s takim odgovorom. Celo klasikom prirodoslovja kakor Brehmu in Neumannu je pomladanska selitev ptic tako sama ob sebi umevna, da ji niti posebne pažnje ne posvečajo. Oni mislijo kakor mati, ki

spusti svojo deco na izprehod: mati vpraša kvečjemu, zakaj hočejo otroci z doma, nikoli pa se ji ne bo čudno zdelo, da so se spet vrnili domov.

Ali treba je, da enkrat rešimo tudi to vprašanje: zakaj se ptice pomladi vrnejo? Če so se preselile na jug zaradi hrane, zakaj potem ne ostanejo tam? Ali je mar v Afriki in južni Aziji poleti manj hrane kakor pozimi?

Hudournik

Toda če iščemo zveze med selitvijo in hrano, naletimo na celo kopico težav, ki se začno že z jesensko selitvijo. Tako je n. pr. kaj malo verjetno, da bi bila hrana vzrok, da se španska štoraklja seli že koncem julija. Prav tako odhaja tudi naš hudournik najkasneje v prvih dneh avgusta, ko je muh, mušic in hroščev še v izobilju. Domača lastovica, ki se enako hrani, kakor hudournik, se seli šele v oktobru; dokaz, da je tudi še v poznem poletju dovolj hrane zanjo.

Če bi bila hrana vzrok, potem bi morala biti stvar taka, da bi se ptice korak za korakom umikale pred slabim in neugodnim vremenom; da bi bile zmerom pripravljene obrniti se nazaj, kadar bi se vreme izboljšalo, predvsem pa, da bi se v dolgih in lepih jesenih mnogo kasneje selile kakor v hladnih poletjih in se ravno tako v zgodnjih pomladih prej vrnile kakor sicer. Prav tako bi morale pomladi, kakor je bila letošnja, z mrzlimi vali in snegom, pomladansko selitev zadržati in zakasniti. A vsega tega ni. Ptice se ne selijo v etapah in tako daleč, kakor jih prežene nedostajanje hrane, ampak potujejo zdržema brez prestanka. Le sem pa tja se nekoliko odpočijejo. Tudi viharji in megla jih utegnejo zadržati za nekaj dni. Nikakor pa ni ta selitev počasno in prisiljeno umikanje, nego navdušeno in instinktivno potovanje, ki traja le nekaj dni. Ptice se

tudi nikoli na svojem potovanju proti jugu ne obrnejo nazaj, pa čeprav bi se med tem jesen obrnila na lepše. Prav tako se ne odpravijo kasneje na pot, če je vreme ugodno. Ptice potujejo kakor koledar, nekatere vrste celo natančno na dan. Kdor je na primer že redil mlade hudournike, ki so morali izgubiti svoje roditelje, se bo spominjal, da jih je moral najkasneje do prvega avgusta naučiti letanja, če je hotel, da bodo tisto leto še odpotovali v Afriko. Prav tako je dokazal Noll za nekatere vrste močvirnih ptic, da nastopijo svoj pomladanski povratek iz Afrike zmerom na določen dan. In letošnja pomlad nam je v resnici prinesla škorce in domače rdečerepke že v začetku marca, ko je bilo še vse pod snegom in ledom; mnogo ptic je pri tem poginilo od pomanjkanja hrane. Sličnih primerov beleži literatura precej. Dogodki letošnje pomladi pa nam uprav vsiljujejo problem pomladanskega potovanja ptic. Zakaj so morale nesrečne živali zapustiti topli jug, da so pri nas poginile od lakote in mraza? Kakšna je bila tista sila, ki jih je gnala določen dan na odhod v neizogibno smrt? Zdi se, da ne more biti nikakega dvoma o tem, da vprašanje hrane tu ne igra vloge.

Lastavica

Ali pa je nemara iskati vzrokov v tem, da bi ptice hotele zmerom živeti v isti temperaturi? Ali je morda ustroj ptic tak, da mora biti temperatura njihove okolice zmerom enaka, ako si hoče ohraniti zdravje? Na to vprašanje smo dobili odgovor že v gornjih primerih. Saj pticam ni prav nič mar pozne zime ali zgodnje pomladi. One potujejo vedno v izvestni dobi, vsako leto ob istem času. Tudi se v mrzlem poletju ne odpravijo bolj na jug kakor v toplem. In sicer tudi takrat ne,

kadar jim ni treba več skrbeti za zarod. Vrh tega imamo nekatere vrste ptic, ki jih ostaja čedalje več čez zimo pri nas in ki polagoma opuščajo jesensko selitev, kakor na primer ščinkavci. Domneva, da bi se te ptice od enega leta do drugega preorganizirale, ne more držati, takisto tudi ne, da bi se mladi zarod iznenada privadil našemu zimskemu mrazu, ki mu starši še niso bili kos.

Kobilar

Potreba po toploti tedaj tudi ne more biti bistveni vzrok ptičje selitve. Kaj pa tedaj? Ali je nemara nam sicer nerazumljivo, na ptice pa silno vplivajo če domotožje, koprnenje po rojstnem kraju tisti skrivnostni magnet, ki potegne ptice vsako pomlad z gostoljubnega juga na neprijazni sever? Toda s to razlago bi ne mogli česa prida početi. To prav za prav sploh ni nikaka razlaga. Vrh tega pa poznamo celo vrsto ptic, ki jim ni nič do tega, da zapuste domovino, ako nalete drugod na ugodnejše prilike. Tako imamo n. pr. že nekaj let ob gornjem Curiškem jezuru kolonijo galebcev, ki tam vale in se množe, čeprav je njihova domovina mnogo bolj na severu. Ali pa ta primer morda dokazuje, da bo selitve ptic polagoma nestalo, da bodo tedaj naše ptice pevke bolj in bolj ostajale v Afriki, zato pa da se bodo naši zimski gosti stalno naseljevali pri nas? Toda proti temu govori dejstvo, da se je preseljevanje ptic v teku stoletij in tisočletij prej povečalo kakor zmanjšalo. Tako poznajo danes v Španiji več vrst ptic, ki prilete poleti iz Afrike, kakor še pred petdesetimi leti. Tudi opazamo, da se selitev polagoma č-

dalje bolj razteza proti severu, da je torej pot, ki jo morajo ptice preleteti, čedalje večja. Domotožje tedaj ni tako silno, da bi moglo zabraniti in preprečiti to premaknitev. Zato tudi ne more biti v njem tisti vzrok, ki kliče ptice selilke že tisočletja vedno znova z juga domov.

Nemara pa smo se lotili problema s čisto napačne strani. Morda vobče ni sever domovina naših ptic, ampak jug. Morda je stvar taka, da so ptice prvotno živele samo na jugu, da pa potem, bi rekli, naravi ni dalo, da bi poleti rodila toliko nepoužite ptičje krme, in da je zategadelj poslala južnjake za nekaj mesecev na sever, da pospravijo tudi to hrano. Ptiči bi se potem takem odpravili na sever nekako tako, kakor se odpravi veper na planino v zatišje. Če upoštevamo, da je večina naših ptic selilk pri nas manj od pol leta, da se bregovnice, hudourniki, nekatere vrste srakoperjev, kobilarji in drugi muče pri nas celo samo štiri mesece, tedaj komaj četrť leta, se nam mora ta teorija videti še bolj verjetna. Toda spomnimo se, da ptice vendar ne prihajajo zaradi hrane k nam na sever. Drugače bi včasi prišle pozneje,

Srakoper

ko jih ne čakajo tolikšne nevarnosti kakor na primer letošnjo pomlad. Dalje je bivanje na severu vselej združeno s parjenjem in z valitvijo, kar dokazuje, da jim je tu prava domovina. Ptice pevke potrjujejo to tudi s tem, da na jugu ne pojejo, ali vsaj manj in drugače kakor na severu.

Iz vsega tega vidimo, da vprašanje pomladanske selitve ptic ni tako enostavno, kakor bi si utegnil kdo misliti, in je zato res čudno, da mu prirodoslovci ne posvete večje pozornosti. Vsekako drži to, da jug našim pticam ne nudi vseh pogojev za polno življenje. Če bi to bilo, bi smeli z vso za-

nesljivostjo sklepati, da bi se ptice po- lagoma nehale seliti, ker bi ostale tu- di poleti na jugu. Potemtakem mora imeti sever kot zemljepisna pokrajina svoje posebnosti, ki jih ptice potre- bujejo za življenje. Pri tem utegnemo imeti v mislih različne stvari, tako na primer posebne žarke, ki so v zvezi z zemljepisno lego, ali pa izvestne mi- krobe, ki žive le na severu, ali na ti- pično severnjaško razmerje med nočjo in dnevom in še več sličnega. Vse te stvari doslej še niso preiskane. Eno dejstvo pa govori že a priori proti njim, namreč to, da si mnogo ptic iz- bere za pomladansko selitve izredno zgoden čas, februar in marec, to je dobo, ko je pri nas navadno še hud mraz. Takrat pa ni niti pri solnčnih žarkih, niti v življenju mikrob ničesar posebnega.

Ali pa je nemara stvar taka, da se ptice vračajo na sever baš zaradi mra- za? Vprašanje je presenetljivo. A ven- dar: čim bolj razglabljam o njem, tem bolj nam postane verjetno. Mraz je za življenje prav tako potreben ka- kor toplota. V sami toploti ni resnič- nega življenja, prav tako ne, kakor ga ni v samem mrazu. Le menjava med obema toplotnima tečajema ustvari življenje, zdravo, odporno življenje. Oba tečaja pa izgubita na učinkovito- sti in moči, če se z medsebojnim me- njavanjem vedno znova ne zostrita. Ta zakon je splošno veljaven, v prirodi, umetnosti, psihologiji, v gospodarstvu in politiki, sploh povsod, kjer je živ- ljenje.

Vrtnar, ki hoče na primer za božič prinesiti na trg zgodnjo rabarbaro, ne bo mogel korenike rabarbare v pri- mernem času postaviti na toplo, ker bi zelo slabo klile ali pa sploh ne, ako ni korenik prej umetno izpostavil mra- zu. Ko se je to zgodilo, pa je, kakor da bi v korenike šinilo novo življenje, in rastejo ne glede na letni čas. V tem primeru je bil tedaj mraz bistveni vzrok rasti.

Živalim je mraz običajno manj opa- sen kakor toplota. Tropske živali se razmeroma naglo in brez posebnih ne- prilik privadijo našim zoološkim vrto- vom, če imajo le primerno krmo na razpolago, obratno pa je mnogo težje, ohraniti severne živali na jugu pri živ- ljenju. Tudi človek prav dobro čuti, da mu je toplota nemalo potrebna. Ve- like telesne napore na mrazu prav do- bro prenese, v toploti pa se ga le pre-

hitro loti omedlevica, ki preneha šele tedaj, kadar prinese iz kože sileči znoj potrebno ohlajenje. Prebivalci tropič- nih dežel žive mnogo manj intenzivno od severnih in so tudi tropične kulture dosti primitivnejše od onih v zmernih predelih. Zato tudi je v severnih de- želah zabeležiti mnogo važnejših zgo- dovinskih dogodkov kakor v tropičnih. Življenska moč severnih narodov je celo tako velika, da je od tod prišlo nadomestilo degeneriranim narodom, kakor se je n. pr. zgodilo za preselje- vanja narodov.

Mraz je tedaj zelo važen pogoj za intenzivno življenje. Zato ga potrebu- je tudi ptič, ki živi zelo intenzivno. Saj skoro ne poznamo bitij, ki bi ime- la tako intenzivno življenje kakor baš ptiči, to se pravi, severni ptiči — papi- ge so n. pr. v tem pogledu čisto dru- gačne. Nikdar ni ptič dolgo bolan. Ali naglo umre, ali pa naglo okreva. Pri zastrupitvah nastopi odločilna kriza pogosto že čez nekaj minut. Zdravi ptiči prebole včasih težke bolezni v vseh stadijih že v četrto ure in le redko traja kaka bolezen nekaj dni. Ta intenziv- nost se javlja že v tem, koliko ptiči pojedjo. Nekateri gozdne ptice pojedjo vsak dan toliko, kolikor tehtajo, sinice pa nekako tri četrtine svoje teže. In to tudi poleti, ko hrana ne služi toliko za proizvajanje toplote. Jasno je, da mora iz tega nastati neverjetna živ- ljenska energija. Pomislimo samo, da izvali sinica včasih v dvanajstih dneh dvanajst jajčec; teh dvanajst jajčec tehta skupno kakih štirideset gramov, ptiču samemu pa je jedva enajst gra- mov. Kaj takega je seveda mogoče le ob neverjetno intenzivnem življenju.

Če vse to upoštevamo, nam bo raz- umljivo, da se ptiči selijo na sever rav- no v svoji intenzivni življenski peri- jodi. Vsega tega bi ptiči ne mogli pre- nesti, če bi jim ne pomagal mraz, ki očitvidno ojačuje življenske procese. Zato se ptiči leto za letom na pomlad selijo na sever in sicer že zgodaj, ko imamo pogosto pri nas še zimo, in za- to se tudi spet izselijo, kadar je inten- zivna perijoda za njimi, prav kakor da bi hoteli iz razlogov varčevanja na ju- gu svojo mašinerijo nekoliko odpočiti. Tedaj baš nasprotno od zimskega spa- nja! Namestu da bi v mrazu spal, da bi varčneje živel, preživi ptič to dobo v južni toploti — zato, da živi varč- neje. Isti namen pač lahko dosežeš na razne načine.

Torej ni selitev ptic v nikaki zvezi z vprašanjem prehrane? O pač. Zakaj če bi piča ne imela prav nikakega pomena, ki ne bilo prav razumljivo, zakaj ptiči ne prezimijo pri nas, ko jim mraz sam na sebi ne škoduje, ampak skoro koristi. Potem bi mu ne bilo treba postavljati prirodnega poteka stvarit tako rekoč na glavo in iskati poleti mraza, pozimi pa toplote. Če bi pri nas ostal za stalno, bi mu različni letni časi sami od sebe prinesli toplote in mraza. Res je sicer, da se hranijo nekateri ptiči, kakor na primer pegam in penica z žuželkami ali pa z jagodami, kakor je pač letni čas. Toda vsi ptiči jih ne morejo posnemati, ker nu-

di naša zima vendarle premalo hrane za vse. Kjer pa je prilika, da pticam umetno preskrbiš hrane, kakor na primer ščinkavcem, tam pozabijo na jensko selitev, nasprotno pa pomladanska selitev tudi tedaj ne izostane.

Odgovor na zamotani kompleks vprašanj o selitvi ptic je tedaj: Pozimi morajo ptice selilke na jug, ker jim nudi sever premalo hrane. Pomlad pa jih spet pozove nazaj s svojim mrazom, ki je za življenje prav tako važen kakor hrana. W. S.

Lesorezi k temu članku so delo slikarja-grafika E. Justina.

lus

Metternich

Dne 11. junija poteče 70 let, kar je umrl na Dunaju Klement Venčeslav Nepomuk Lotar knez Metternich, ki ga štejejo zgodovinarji med najmočnejše in najvplivnejše državnike 19. stoletja.

Brez hinavskega spoštovanja do tega »Bismarcka habsburške politike«, a

E. Justin: Metternich (lesorez)

tudi brez mržnje in predsodkov gledamo danes nanj, na eno najtipičnejših figur stare Avstrije. Zaman obračamo strani v knjigi njegovega življenja, da bi izvedeli, kaj je storil za človeštvo. Listajoč po Metternichovi biografiji, se smeje čudimo temu vzorniku vseh intrigantov, s kakšno trdno vero, da dela dobro in koristno delo za ves svet, je gradil politične jezove zoper demokracijo. Kako je ta svitli grof in pozneje knez trepetal pred boljševiki tistih časov — liberalci, socialisti in drugimi prekucuh! Kako se je bal, da bi bila revolucija dala tem preklicanim »narodom«, ki jih Njegova Ekscelenca ni nikoli razumela, nekako abotno svobodo, v katero ni mogel svoj živi dan verovati. Toda usoda je kaj rada hudomušna. Ta človek je moral na višku svoje slave doživeti revolucijsko leto 1848., ki je pokazalo, da ni nič trdnega ne na zemlji in ne na nebu, da so prekucuh vse prevrtali, vse podminirali. Habsburško cesarstvo, socialni red, kultura — vse se je zamajalo; Njegova Ekscelenca je strahoma občutila, da morda svet vendar le ni ustvarjen docela pravilno. Nemara Gospod Bog ni popolnoma trdno zvezal vseh niti. Da bi lahko propadla habsburška monarhija, ki bo »ultima in orbe« (zadnja na svetu)? Da bi se odpravile stare, dobre predprave?

Da, zazijali so prepadi, toda usoda je bila zopet usmiljena: še ni prišla ura katastrofe. Reakcija si je zopet

opomogla, a Metternich se ni več vrnil na krmilo. In ko je l. 1859. umiral, so gotovo rojili okoli njegove smrtne postelje strahovi prekucuhov, liberalcev in drugih blodnežev. In svitli knez je momljal pred vratí večnosti, na pragu svojega Sodnika:

— Vzemí mene, toda obvaruj Avstrijo pred brezbožnimi hujskači, ki trde, da so vsi ljudje enaki in da bi bil moj žlahten rod enak drhalskemu zarodu mojega podložnika.

Metternich je bil vzlic svojim nespornim sposobnostim taka dvorska figura Habsburgov, da je z njimi v drugič umrl in to pot za vedno. Njegovo ime bo, kaj pa, ostalo v zgodovini, toda ne kot samostojna bleščeča zvezda, marveč kot ime cesarskega sate-lita. Kakor njegov učenec Franc Jožef, je bil tudi on eden tistih nasilnežev, ki se ponavljajo že tisočletja v zgodovini: vsi so trdno preverjeni, da so njihova dejanja božje delo. Oni vedno zagrizeno branijo neki politični in socialni red, izven katerega si ne morejo zamisliti človeškega življenja. Manjka jim globlji vpogled v zgodovino: mislijo, da je baš v njihovem času dose-gel razvoj svoj končni višek. Nič ne vedo in ne vidijo, kaj se pripravlja pod njimi. Takih slepcev je zgodovina polna: v njihovih glavah se včasí zjasni en dan potem, ko so že vse zaigrali.

Zdaj, ko ni več avstro-ogrske monar-hije, je težko reči o Metternichu kaj takega, kar bi veljalo za naš čas. Raz-voj je šel neizprosno preko njega. In če pišemo o njem, tedaj je to samo obujanje zašlih časov »za pouk in kra-tek čas«.

Metternich je bil iz rodu renskih grofov, ki so imeli velika posestva tudi na Češkem. Rodil se je 15. maja 1773. v Koblencu. Po dovršenih šolah je šel med diplomate; prvi uspeh je dosegel s tem, da se je dobro oženil. Vzel je hčerko ministra grofa Kounica. L. 1801. so ga imenovali za avstrijskega posla-nika v Draždanih. Pozneje je bil po-slanik v Berlinu, po Napoleonovih zma-gah pa v Parizu, kamor je šel z na-logo, da omili posledice v sedanji Bra-tislavi podpisane mirovne pogodbe, kar mu je uspelo. Z Napoleonom je imel do-bre stike, toda nadaljnje njegove zmage so povzročile nove direktive z Dunaja, ki jih Metternich ni mogel izpolniti. Bil je odpoklican, vendar je takoj postal minister zunanjih zadev. Po njegovi zaslugi je Napoleon v znak zbližanja

med Francijo in Avstrijo vzel l. 1810. v zakon avstrijsko nadvojvodinjo Ma-rijo Luizo. Metternich je bil diplomatski grobokop mlade Ilirije. L. 1813. je po kavalirsko pustil Napoleona na ce-dilu in mu napovedal »vojno zavezni-kov«, ki se je končala s porazom »ve-likega uzurpatorja« in z njegovim iz-gonom na otok Sv. Helene. Metterni-chov triumf je bil dunajski kongres l. 1815. Zdaj se je občutil na trdnem in je jel razpredati reakcionarno pajče-vino po vsej Evropi.

V Avstriji je vladal takrat cesar Franc II., ki je bil precej dobrodušen in familijaren gospod. Ob neki priliki je dejal: »Avstrijsko cesarstvo je ka-kor stara hiša, ki bi se bila porušila, če bi se je bil kdo dotaknil.« Ta mo-dra primerjava mu je ušla nehote: mi-slil je, da se je ne smejo dotikati nove ideje. Kakorkoli ni bil hudo napačen človek, je imel veliko slabost: ni maral novih idej. Ko je sprejemal v avdijen-co ministre, je kaj rad malo pomodro-val. Tako je dejal ob neki priliki: »Sli-šim, da krožijo med ljudmi neke nove ideje, ki pa jih ne morem odobravati in jih tudi nikdar ne bom. Držite se tega, kar je staro, zakaj samo to je dobro; naši predniki so s tem dobro živeli, zakaj ne bi še mi?!« »Der gute Franzl,« kakor so zvali Dumajčani tega cesarja, pa je pozabil, da so milijoni ljudi »s starim« živeli od sile slabo in so torej iskali rešitve v novem.

Metternich je bil zvest izvrševalec najvišje volie. On je izdal cel sistem za ohranitev »starega reda«, ki je do-bil ime po njem in ki devlje v nič nje-gove zasluge za človeštvo, odkar se zgodovina ne piše več s stališča ar-istokratov. L. 1819 je sklical v Karlo-ve Vare kongres, ki je razpravljaj o novem gibanju narodov, zlasti pa o ukrepih zoper vseučilišča in tiskovno svobodo. Tudi ljubljanski kongres je bil prav za prav naperjen proti svo-bodoljubnim pokretom. Poglavitna do-gma Metternichovega sistema se je glasila: »Samo cesarjem gre pravica, odločati o usodi narodov; oni niso za svoja dejanja odgovorni nikomur ra-zen Bogu.« Silno se je hudoval zoper revolucijo; te besede sploh ni mogel slišati, da se ne bi raztogotil nad to hidro, ki zopet odpira žrelo, da bi po-žrla »družbo«.

Kdo pa so bili v njegovih očeh re-volucionarji? Vsi, ki so zahtevali bolj-še razmere v cesarstvu. Vsi, ki so se

potegovali za narodno enakopravnost. Vsi, ki so oznanjali, da se morajo priznati človeške pravice tudi kmetu in delavcu. Taki novotarji so bili predvsem med meščanstvom. Ljudje so jih imenovali liberalce. Ta beseda je bila takrat v domišljiji prenapetih starokopitnežev tako huda, kakor n. pr. »anarhist«, »brezverec«, »boljševik«. Metternich je ob neki priliki pisal: »Ta plesen se je oprijela baš srednjega stanu. Ljudstvo se boji novega gibanja. Ti, za katere gre, so finančniki, državni nameščenci, pisatelji, advokati, profesorji. Njihovo geslo *konstitucija* pomeni zmedo in prevrat.« Dalje pravi, da ti ljudje zastopajo »že samo po sebi abotno misel, da sme vsak človek sam odločevati, kaj bo veroval in po kakšnih načelih se bo ravnal.

Zveza, ki jo je sklenil proti Napoleonu, je trajala še dalje: nazivali so jo »sveta alijansa«. Rusija, Avstrija in Prusija so si obljubile vso medsebojno podporo v skupnem boju zoper »revolucijsko hidro«. Predvsem so pazile na Francijo, kjer je imela ta pošast še vedno skrivno gnezdo. A tudi francoska reakcionarna vlada je kmalu pristala na Metternichov sistem. Srečni oče je pisal takrat o svojem uspehu: »Najlepše je to, da se ne bo nič izpremenilo.« Vsi po njem sklicani kongresi so veljali samo temu, da se ne bi nič izpremenilo.

In vendar se je nenehoma izpreminjalo. Ne še v Avstriji. Tu je dosegel Metternich najvišje časti in največjo oblast. Bil je stvarni vladar Avstrije. Že l. 1813. so ga povišali v knežji stan in v kancelarja, l. 1826. je postal predsednik ministrskih konferenc za notranje zadeve. Tako je dobil vso moč v roke. Vse do l. 1848. je krepko zatiral

nove pojave in dušil narode v njihovem razvoju. In vendar je — pokalo. Na vseh koncih in krajih so nastajale razpokline. Osvobodilni boji Srbov, Grkov, skrivni pojavi v Italiji in v Avstro-Ogrski, vse to je pričevalo, da se novo nenehoma giblje in pripravlja. Toda Metternich je mislil, da lahko ohrani nekaj, kar nima več podlage ne v času in ne v narodu, s policijskimi ukrepi. Ko je umiral Franc II., je toplo priporočil visokega lakaja Metternicha nasledniku Ferdinandu. Le-ta, znani duševni revček, ga je, kaj pa, oberočki sprejel. Ko pa je v marcu l. 1848. izbruhnili na Dunaju revolucija, naperjena predvsem proti Metternichu, sta bila za hip brez glave i topi Ferdinand i njegov bistroumni kancelar.

In zopet obrnemo smeje list v zgodovini Avstrije: Slavni Metternich, junak raznih kongresov in vsegamogočni habsburški oproda, beži pred »dobrim dunajskim ljudstvom«. Zbežal je preko Holandske na Angleško in počakal ondi, da so se »duhovi pomirili«. Pozneje se je nastanil v Johannsburgu ob Renu. Ko je na Dunaju zopet zavladala reakcija, se je vrnil in na tihem sufliral Francu Jožefu. Toda zdaj je gospodoval Bach s huzarji . . .

Nič, prav nič nam ne more povedati Metternich. Mnogo nam lahko pove Napoleon, mnogo Bismarck. To so bile osebnosti. Metternich ni segal preko formata spretnega diplomatskega šahista, preko rutine tajne diplomacije. Igral je partijo za okostenelo, časi in njegovim potrebam nedoraslo dinastijo. In z njo je šel v zgodovino kot smešen brambovec nemogočega miselnega in socialnega reda pred svežo, pomlajajočo demokracijo.

Dr. Vladimír Bartol

Pozabljena veda

O starih magih vemo, da so razlagali sanje ter čitali usodo iz dlani, in da so ljudje slepo verovali njihovim proroštvom. Toda že koncem 18. stoletja so začeli nekateri prosvetlenci borbo zoper vsako »vražarstvo«, h kateremu so prištevali tudi omenjeni »umetnosti«. V preteklem stoletju, v dobi naturalizma in razvoja pozitivnih ved, sta »umetnosti« razlaganja sanj in čitanja iz dlani še bolj izgubili na ugledu. Sa-

mo posamezniki, ki se jim je zdelo življenje, gledano skozi naočnike naturalista, le malce presuhoparno, so se iz kuriozitet še bavili z njima. V Parizu, tej najbolj senzacij željni prestolnici sveta, je gojila hiromantijo slovitá *Madame de Thèbes*, pri kateri se je rada zbiralá visoka družba, ki si je želela verovati v vse, tudi v najneverjetnejše, ker ni verovala v nič.

Razlaganje sanj dobi znanstveno utemeljitev

Viljem Wundt, veliki nemški eksperimentalni psiholog, je moral naleteti v svojem raziskavanju kaj pa da tudi na sanje. Z eksperimentom jim ni mogel do živega, vsaj tako ne, kakor bi bil hotel, zato jih je odpravil kar moči kratko. So pač neurejena zmes, sestojča po večini iz dnevnih dogodkov, sprožena po kakem fiziološkem neugodju, kakor so nerodna lega v postelji, mraz, bol v želodcu itd.

Toda nekateri zdravniki za živčne in duševne bolezni, med njimi Sigmund Freud, so pri svojih pacientih stalno opazovali, da igrajo v njihovem nostranjem življenju sanje veliko vlogo. Kako prodrati v bistvo tega na prvi pogled tako zamašanega pojava? *Tesdaj se je posrečilo Freudu najti ključ, ki je odprl vrata v skrivnosti sanjskega življenja: »Sanje so izpolnitev nezavednih ali v realnem življenju neizpolnjivih želja.«* Imajo svoje simbolične znake, tako rekoč svoj jezik, ki se

Črte na roki v obliki črke M
1. črta življenja; 2. črta razuma; 3. črta srca in čustva; 4. črta življenske poti ali usode

ga je treba šele naučiti čitati, prav kakor je učila veda starih magov. Uspehi v zdravljenju potrjujejo resničnost Freudovega »odkritja«.

Tudi telesne oblike izdajajo človeka

Župnik Lavater, ki je znan po svojem dopisovanju z Goethejem, je napisal danes komaj še opaženo knjigo »Physiognomische Fragmente«, v katerih dokazuje skladnost oblike obraza z značajem človeka. Goethejevo harmonijo n. pr., ki se odraža v njegovih delih, vidi utelešeno že na njegovem obrazu, ki je sam izredno harmoničen. »Klasična oblika njegovega čela, nosu, njegovih oči, ust, oval obličja so mu jamstvo za to. Toda Lavater ne obstane pri osebnostih, čijih značaj je že znan. Na podlagi nabranih izkušenj sklepa tudi pri popolnoma neznanih ljudeh iz oblike obraza na njihov značaj in kakor zatrjuje, se le redko moti.

— Dolg presledek. — Nekako istočasno, kakor Freud sanj, se je lotil italijanski psihiater Cesare Lombroso fiziognomije. Samo, da se ni omejil kakor Lavater zgolj na obraz, temveč je začel upoštevati celotno obliko glave. Trdil je, da se da iz gotovih karakteristik (oblike ušes, nosu, lege oči itd.) spoznati zločinca. Popisal je cel roj dedno obremenjenih blaznežev, pri katerih je pokazal v oblikah glave in obraza neko skupnost. Primerjajoč jih z zunanostjo genijev, je mislil, da lahko ugotovi neko sorodnost med njimi, na podlagi česar je napisal znano in toliko diskutirano knjigo »Genij in blaznost«.

Naj bodo njegove ugotovitve resnične ali ne, toliko lahko trdimo, da obstaja med posameznimi organi in duševnostjo neka skupnost ter neko medsebojno odgovarjanje. In če se da iz oblike obraza in glave sklepati vsaj v glavnih potezah na značaj človeka, mora biti načeloma dana ista možnost za sklepanje iz oblike roke, ki je del istega telesa, med čigar posameznimi udi vlada skladnost. Saj govori že ljudstvo o »mesarskih« rokah, o rokah, »ki niso za delo« itd.

Črte v obrazu in črte v roki

Znano je, da zapusti vsak večji pretresljaj organizma, bodisi duševni ali telesni, svojo sled na obrazu, ki je naj-

občutljivejši organ človeškega telesa. V mladosti je obraz sprejemljivejši za vtise, zato se pa ti lažje zabrišejo, v starosti je obratno.

Iz navedenega bi se lahko sklepalo, da bi mogel dober poznavalec človeka, že iz potez na obrazu razbrati njegovo preteklost, iz česar ni več tako težko podati tudi splošno prognozo prihodnosti. V tem primeru bi torej ljudje hodili po svetu podobni odprti knjigi, v katero lahko vsak pogleda. Vendar nas izkušnja uči, da temu vsaj na splošno ni tako. *Zakaj varovalni instinkt da človeku že v zgodnji mladosti, da reagira na vsak pretresljaj z njemu obratnimi čustvi.* Tako vidimo, da umejo že otroci zakriti žalostno razpoloženje z razposajenostjo, veselo presečenčje z navideznim mirom. In tako vsak človek prej ali slej *nadene krinko* tudi v potezah — sicer bi moral v družbi prej ali slej propasti —, ki vsaj njegovo notranjost pred nepoklicanimi očmi in ki zakriva njegovo pravo obličje.

Če pogledamo dlan, vidimo, da se tudi v njej rišejo različne črte. Posebno nam pade v oči več ali manj razločno velika črka M, ki jo tvorijo glavne črte. Vendar se roka v tem razlikuje od obraza, da so črte v njej — vsaj glavne — več ali manj stalne ter *da niso podvržene svojevoljnim vplivom človeka.* So torej v tem nekako enakovredne obliki obraza, ne pa potezam v njem. Vendar pa vsebuje dlan še vse polno črtic in znakov, ki nastajajo in se izpreminjajo, ki pa so prav tako neodvisni od osebne volje, kot glavne črte ter v tem mnogo zanesljivejši vodniki k poznavanju človeka kot poteze na licu.

Kaj pravijo stari in novi hiromanti

Starejši kakor tudi sedanji hiromanti razlikujejo na dani tri glavne črte, h katerim navadno dodajo še četrto. (Glej sliko.) Prva je črta življenja, ki obkroža palec v velikem loku; druga je črta razuma, ki tvori s prvo ostri kot. Tretja, črta srca ali čustva, tvori lok, ki se začne pod mezincem ter končava med kazalcem in sredincem. Četrta, črta usode ali življenske poti, ki pa jo večkrat pogrešamo, seče dlan od spodaj navzgor ter končava nekako s čustveno linijo, le bolj v smeri proti sredincu. V tem sta si stari *Desbarolles* in *Madame de Thèbes* edina z modernim nemškimi hiromantom *Issberner-*

Haldanejem, čeprav trdi slednji, da je šele on dal hiromantiji znanstven temelj.

Vendar je pri njegovi »Wissenschaftliche Handlekunst« prav toliko ali prav tako malo znanstvenega, kakor pri ostalih dveh. Zakaj vsi trije bazarajo svojo »vedo« na *astrologiji*, to je: na »vedi« o vplivu zvezd na človeško telo, o katerem pa nič ne vemo. Kolikšna je znanstvena vrednost njihove »vede«, se vidi iz dejstva, da so se še pred kratkim prepirali, je-li druga črta — črta srca ali razuma itd. Ne glede na dejstvo, da se, kakor ve moderne psihologija, ne da ostro odtrgati čustvo od razuma in obratno, kot bi to značili omenjeni črti na roki.

Kaj je danes pozitivnega na hiromantiji

Vendar pa so izkušnje v hiromantiji pokazale, da je v dosedanjih trditvah in ugotovitvah vendarle nekaj resnice. Stoletja nabirano gradivo nudi za to »umetnost« nadarjenemu neko podlago, ki mu omogoča, da lahko pogodi vsaj v glavnih obrisih preteklost in značaj človeka. Vendar je do danes še vedno

glavni instrument hiromanta njegova intuicija, t. j. neposredno dojetanje značajev in usode.

Hiromantija kot veda.

Kakor je *Freud* postavil razlaganje sanj na znanstveno bazo in je *Jamin-Crepieux* ustvaril temelj znanstveni grafologiji, tako bi se dalo tudi hiromantiji najti znanstveno utemeljitev. Pot bi morala biti seveda induktivno empirična, nekako naslednja:

1. Najti karakteristiko ljudi istega poklica in poiskati skladnosti v črtah njihovih dlani.
2. Istotako ljudi sorodnega zanimanja ter podobnih teženj.
3. Preiskati značilnosti osebnosti sorodne življenske poti, karijere in sorodnih uspehov.
4. Ugotoviti posebnosti abnormalnežev in bolnikov z ozirom na njihove roke.

5. Proučiti značaj teh nesrečnežev, ki jim v življenju »ne izpodleti« in iskati skupnosti v linijah njihovih rok.

Ti in še mnogi drugi problemi čakajo hiromanta, ki bi hotel postaviti pozabljeno vedo zopet na noge in ji dati znanstveni temelj. Na ta način bi se nabrale potrebne zanesljive izkušnje, na čijih podlagi bi se moglo sklepati na

značaj, poklic in usodo neznanega človeka. Zakaj pot modernega znanstvenika mora peljati samo od že znanega k neznanemu,

ne pa obratno, kakor se je doslej delalo v hiromantiji, ki je temeljila na docela neznanem razmerju vpliva zvezd na človeka — na prosluli astrologiji.

Barcelona

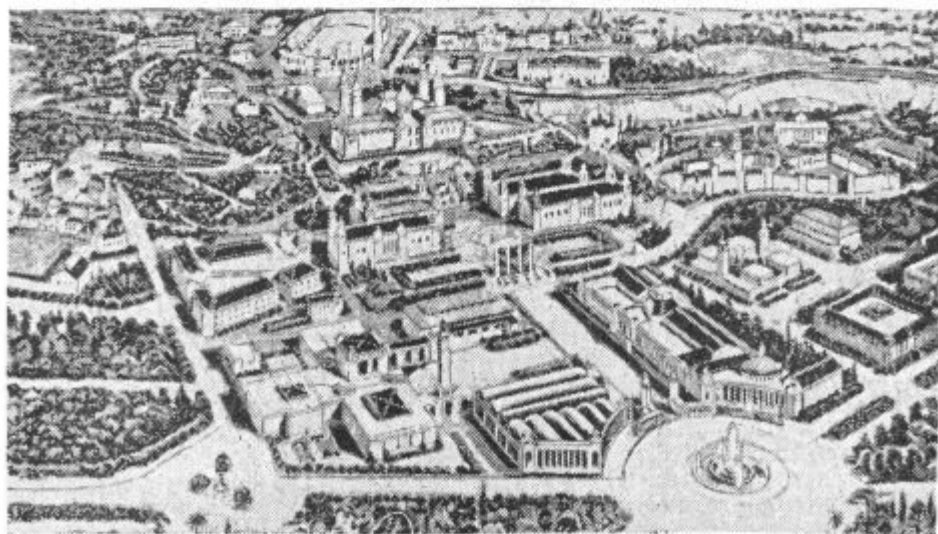
Kakor je pred nekaj leti opozarjal nase s svetovno dekorativno razstavo Pariz, tako gre letos v velikem svetu od ust do ust ime Barcelone, kjer so otvorili veliko razstavo, na kateri je

zastopana tudi naša država in celo naša ožja domovina Slovenija.

Na Španskem imajo letos prav za prav dve razstavi. Prva je v Sevilli in kaže, kakšni so odnošaji med Špa-

Življenje in promet ob otvoritvi razstave

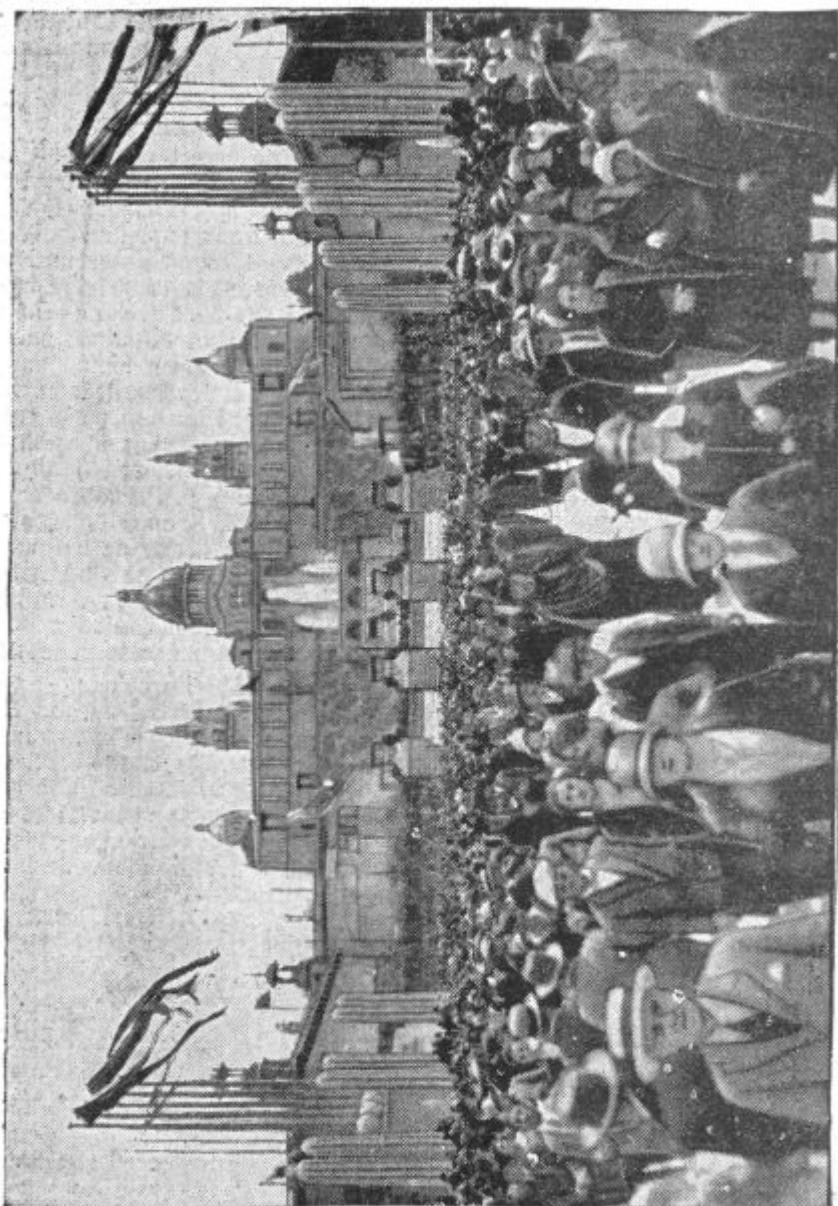

Montjuichov park

njo in Latinsko Ameriko, ki je bila nekoč španska tudi v političnem pogledu. Sevillska razstava nosi zveneč naslov paniberijske razstave in je za Ameriko važnejša nego za Evropo.

na razstavi tvorijo španska umetnost, španska vas in moderna svetlobna tehnika.

Barcelona sprejema goste odeta v pisana oblačila. Raz javna poslopja vi-

Množica pred »Narodno palačo«, ki so jo zgradili za razstavo

Barcelonska razstava pa govori zase s tistim ponosom, kakor je govoril leta 1856. London s svojo »Kristalno palačo« in l. 1889. Pariz z Eifflovim stolpom. Ponos barcelonske razstave je ogromni stadion, ki vsebuje prostora za nad 50.000 ljudi. Ostale zanimivosti

hrajo zastave, raz balkone imovitih meščanov vise bogate preproge, brokat, žamet in gobelini. Tako pozdravlja Barcelona tujce, ki jo obiskujejo.

Barcelona, najpomembnejše trgovsko in industrijsko mesto Španije, je pripravljala letošnjo razstavo že več let.

Po prvotnem zamlsleku se je imela razstava vršiti že l. 1921., a se je iz več razlogov zavlekla do letos.

Po svoji izredno prikladni legi ob morju in poziciji v bližini Francije je Barcelona naravnost praktično mesto za svetovno razstavo. Mesto leži med Montjuichom in med divnim razglediščem Tibidabom. Zaledje mesta tvorijo rodovitni griči, čijih krasote so zelo velike. Redkokdaj vidimo, da ima kakšno mesto v neposrednem zaledju tako divno prirodo.

Novejši del Barcelone, ki šteje nad milijon duš, je Ensanche, ki leži med Staro Barcelono in današnjimi predmestji Gracia, S. Gervàsio in Sarria. Ta del mesta se je razvil šele v poslednjih časih. Ceste in ulice so ravne, kakor bi jih vsekal z ravnalom. Na obeh straneh se dvigajo drevesa. Prekrasne so avenije. Med prvimi moramo imenovati Ramblo, ki je osrednja prometna žila vsega mesta. Vleče se od pristanišča skozi Staro Barcelono do ogromnega Katalonskega trga (Plaza de Cataluna), ki je središče vsega prometa. Stara Barcelona ima seveda svojo četrt siromakov. Tam cvete berastvo, kolikor ga dopušča sedanji režim.

Tipična prikazen v domovini nesmrtnega Cervantesa je »vilijante«, nekakšne vrste stražnik. Mož prevzame v mraku službo nekakšnega obhodnika nad hišami, ki so mu poverjene v varstvo. Ta služba je kaj prikladna, posebno še, ker večina barcelonskega prebivalstva ne pozna hišnih ključev. Duri se odpirajo samo z enim ključem in s tem razpolaga »vilijante«. Kdor pride domov ponoči, tleskne parkrat krepko z rokama in že se pred njim pojavi čuvaj, ki mu odpre. Seveda pozna dobro hišne prebivalce in se ne zmoti v sodbi, komu je vstop v hišo dovoljen in komu zabranjen. Okolnosti, da ima vsak hišni okoliš takega čuvaja, ki je hkrati nekakšen policaj, skrbeč za varnost najemnikov, se ima Španija zahvaliti, da se v njenih mestih pripeti razmeroma malo tatvin in vlomov.

Barcelona razpolaga z vsemi prometnimi sredstvi naše dobe: ima tramvaj in podzemsko železnico, avtobuse in taksije, pa tudi kočije in včasih srečaš na njenih ulicah celo ekvipažo, o kakršni drugod le še bereš v knjigah.

★

Zgodovina Barcelone je pestra in zanimiva. Številni spomeniki, ki so raztreseni širom mesta, te spominjajo tega dejstva. Prvi začetki mesta segajo v dobo pred Rimljani; pozneje je bila Barcelona pod rimsko, zapadno-gotsko in arabsko oblastjo. Šele pod katalonskimi knezi se je razmahnila in dvignila ter vzcvetela. Še koncem 15. veka so bile ovire za njen razvoj velike. Položaj se je zrahljal šele v zadnjih stoletjih.

Iz zgodovine in neenakosti ljudskih plasti si lahko razlagamo tudi politične divergence v deželi. Španci in Katalonci se ne razumejo in so si v laseh. Vendar se te sovražnosti v inozemstvu nepravilno presojujejo. Katalonsko avtonomistično gibanje z eminentno kulturnim poudarkom datira šele iz začetka prošlega stoletja. Povedati pa je treba, da to gibanje ne zasleduje nobenih odcepitvenih tendenc. Glasna je le zahteva po samoupravi. Predobro se zavedata obe deželi, Španija in Katalonija, da druga brez druge ne moreta živeti. Španiji je potrebna industrijska sila Barcelone, Katalonija pa je navezana na bogato prirodno zaledje. Modus vivendi sporazuma pa se še vedno išče.

Tujcu, ki obišče Barcelono, se nudi lepa priložnost, da izleti na pravljicični Montserrat, odkoder je diven razgled daleč naokoli. Druga izletna točka, ki je ne velja zanemariti, če si ji že blizu, so Balearski otoki. Sredi morja se dvigajo iz valov kakor nepregledne cvetne grede, ki jih zalivajo sinje vode in njihova bela pena.

POSTANEK NEBOTIČNIKOV

Doba nebotičnikov je napačila pred kakimi šestdesetimi leti. Do tedaj jih samo zato niso gradili, ker stanovalci niso hoteli plezati v višja nadstropja. Pri grajenju nebotičnikov je bil odločilni činitelj v prvi vrsti uvedba liftov (dvigal). Pozneje, ko so začeli pri grajenju upoštevati tudi jeklo, je bila malone igrača, postaviti palače, kakor je na primer Woolworthov nebotičnik v Newyorku, ki ima 52 nadstropij. Nekateri newyorški hoteli so v šestdesetih letih minulega stoletja uvedli dvigala in takrat se je v Newyorku dvignilo sedemnadstropno poslovno poslopje. Ne dolgo za tem so na newyorškem Broadwayu zgradili že za dve nadstropji višjo stavbo in ko so potem začeli namestu debelih in močnih betonskih zidov rabiti še jeklena ogrodja, je bila višina nebotičnikov vzeta sleherni meja.

Iz Alžira proti Čadskemu jezeru

V prvi polovici letošnjega leta se je odpravila na pot skozi saharo puščavo ekspedicija princa Siksta Burbonskega. Njen smoter je bil doseči Čadsko jezero iz Alžira preko Hoggarja in Aira (Asbena) ter najti spoj med Severno in Ekvatorijalno Afriko. V naslednjem podaja vodja ekspedicije svoje vtise s transsaharske vožnje.

Zemljevid prve etape do Hoggarja. (V ovalu vodja ekspedicije, princ Sikst Burbonski)

Smoter naše ekspedicije je bil najti novo zvezo, ne samo preko Sahare, ampak sploh preko Afrike; zvezo, ki naj bi spojila Alžir s Čadskim jezerom ter bi pripomogla tudi do direktnega spoja preko Ekvatorijalne Afrike z belgijskim in francoskim Kongom.

Ekspedicija se je odpravila na pot s tremi avtomobili. Odrinila je iz Alžira zadnje dni letošnjega januarja in je vzela smer proti jugu.

Do Hoggarja, ki leži nekako v sredini med obalo severne Afrike in med Čadskim jezerom, je pot dokaj znana in tudi lahko dostopna. Proga je čudovito dobro oskrbovana. Zanj skrbe častniki, ki poveljujejo postojankam na južnem ozemlju. V teh krajih so ponekod tudi zelo prikladna postajališča za zrakovlove.

V Tamanrassetu pa se slika neverjetno spremeni. Kraj leži 1400 m nad morjem. In tu se je za nas začelo potovanje na slepo srečo. Puščava postane samotna, gore se izgublajo, mesto njih se pojavljajo griči z razoranimi vrhovi, iz katerih snuje fata morgana neverjetne podobe. Človek ima vtis, da so to stolpi utrd. Čim dalje prodiramo, tem večja postaja enoličnost. Povsod samo kamenje in siromašno gr-

mičevje — teren, ki nudi v skrajni sili nekaj borne hrane sestradanim kamelam, ladjam puščave.

V tej pusti pokrajini smo zagledali po kakih 10 urah vožnje premikajočo se postavo. Po natančnejšem opazovanju smo razložili, da blodi sam samcat mož sredi pustinje. Bil je Targui*). Že od daleč nas je videl in zdaj nam je stekel naproti, vihteč svoj burnus**). Pri tem je kričal besede, ki jih je naš tolmač sproti prevajal.

Targui je bil nekakšne vrste puščavni sel, potujoč iz Hoggarja v Air, kamor so ga poslali s pošto. Kamela, njegovo edino imetje, je umirala. Kakor se v puščavi često primeri, je žival padla in ni mogla več vstati. Zdaj je ležala tam v pesku, iztezaje dolgi vrat in glavo po pesku.

*) Targui (plural Tuaregi), važno bersedsko plemo v Sahari med Atlasom in Nigrom, šteje kakega četrto milijona duš. Ljudje so lepi, rjavkaste barve, poteze na obrazu so kavkaške; tipični puščavniški nomadi so važni posebno kot sredniki med severno Afriko in Sudanom. So fanatični mohamedanci, potomci Gatulejcev in Gasramantov, po sporočilih nejeverniki. Njih jezik se imenuje tamašek.

***) burnus je beduinski plašč iz goste bele volne s kapuco.

Predlagali smo, naj žival zakolje, on pa se je branil in izrazil upanje, da si bo kamela v enem ali dveh dneh opomogla in ga nesla naprej. Eno edino prošnjo je izrekel: Zejen je, rad bi vode. Živila, je dejal, mu niso mar, ima jih polno vrečo, kjer hranijo Tuaregi navadno moko in datlje, svojo poglavitno hrano.

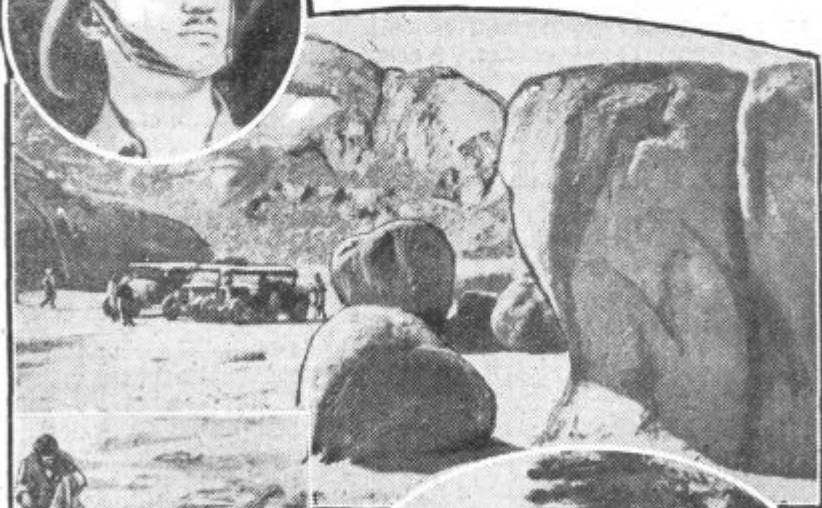
Postregli smo mu z vodo in ob slovesu je rekel: »Če ne pridem v Agades pred polno luno, pomeni, da je kamela poginila. Sporočite kapetanu, naj me v tem primeru išče.«

Tuaregi so veliki prijatelji boja, lova in čaja. Srkanje čaja jim je poleg vojevanja in lova najprijetnejše opravilo na svetu. Opravljajo ga s pravcato pobožnostjo.

Slika na desni: Targui pred nomadskim šotorom.

V krogu: princ Burbonski. V sredi: avtomobili pri vhodu v veliko puščavo. Spodaj

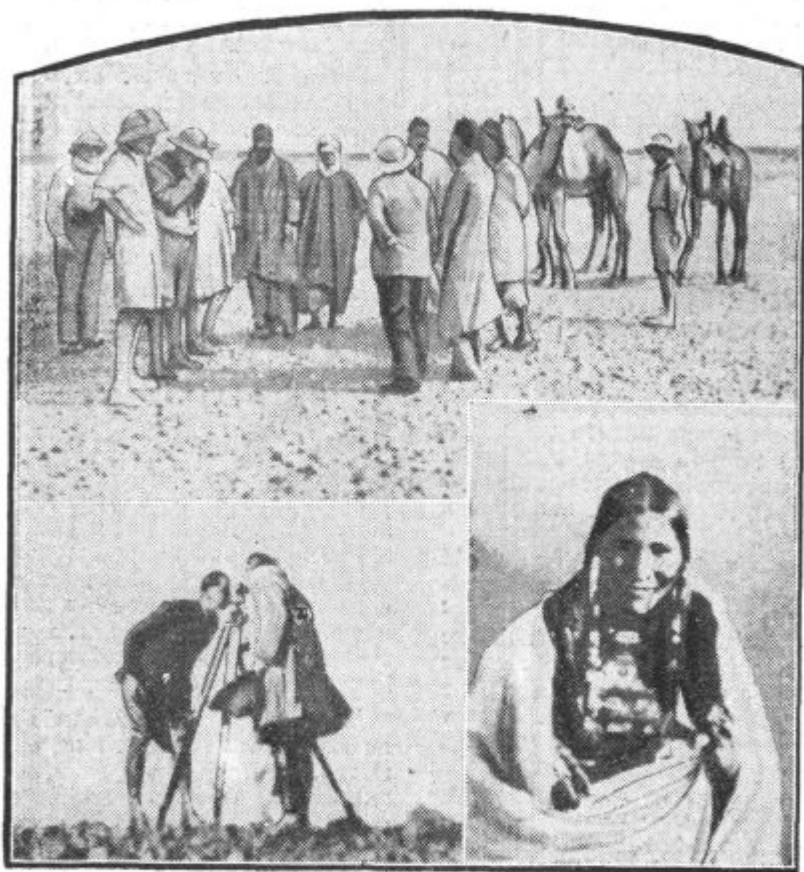

na levi: Targui črpa vodo iz studenca. Desni oval spodaj: Studenec pri Inguezzamu.

Ob solnčnem zahodu smo dospeli do prvih peščenih dun zlatorožnate barve. Ustavili smo avtomobile in si poskalski zavetje. Utaborili smo se za ponočevanje. Taborenje je kaj preprosta reč in nam ni delalo posebnih preglavic. Zložljive postelje smo enostavno razprostrli in zakurili velik ogenj, pri katerem smo segreli konzerve, potem pa postavili stražo in legli k počitku.

vroči pokrajini! Studenec pa ni čisto nič drugega ko čisto navadna jama z zeleno vodo. Naših rezervoarjev nismo mogli napolniti z njo. Zato smo odri-nili dalje.

Sklenili smo, da se odrečemo porabi vode za umivanje, iz enostavnega vzroka, da nam je ne zmanjka za pitje. Ta naš sklep je bil bolj praktičen kot junaški, kajti čeprav ti ni

Zgoraj: Srečanje s tuareškim plemenom Taj Tok. Levo spodaj: Dva člana misije merita teren. Desno spodaj: Tuareška žena

Ob zori smo nadaljevali vožnjo. Dosegli smo studenec pri Inguezamu, kraju, ki tvori nekakšno teoretično mejo med Alžirom in zapadno Afriko. Do sem smo prišli po dolgih dveh dneh vožnje, ki je bila enolična in težka, tako, da smo morali često korakati pred vozovi peš, da smo sploh prišli naprej.

Pri studencu stoji mogočno drevo, podobno gumijevemu drevesu. To vam je priča paradoksalne vegetacije v tej

všeč, da se ne moreš umiti vsak dan, je vendarle res, da je saharški zrak suh in čist, vzrok umivanja torej skoro odpade.

Pod drevesom v Inguezamu so nas čakale štiri posode bencina. Stale so tam dvajset dni. Nihče jih ni čuval, nihče odnesel. Obnovili smo bencinske rezervoarje in hajdi naprej!

Od Inguezama se je slika pokrajine zopet spremenila. Tla so ravna kot avtodrom. Morali smo se, liki ladja na

odprtem morju, poslužiti busole, da nismo zgrešili prave smeri.

V začetku drugega dne smo se približali široki reki Timerso, čije struga pa je vedno suha. Široka je kakih 20 km in se, kakor peščene dune v teh krajih, neprestano premika.

Prikazale so se gazele!

V strugi suhe reke je teren za vožnjo boljši, prikladnejši. Struga je mestoma poraščena z nekakšnim suhim zeliščem, katerega mulijo gazele ob posebno veliki lakoti. Te živali se pasejo tod okoli v velikih tropah. Nam, ki smo se že nekaj dni prehranjevali izključno s konzervami, je bil njihov pojav zelo dobrodošel. Eden izmed avtomobilov se je takoj odpravil na lov za krasnim samcem, ki ga je bila pogodila naša krogla.

Medtem ko je bil ta avtomobil zaposlen z zasledovanjem gazele, so drugi člani ekspedicije preizkuševali sekretant in se posvetovali o nadaljnji smeri vožnje. Sredi tega kraja je ležal v pesku prazen bencinski sod. Na njem so bile z mogočnimi potezami narisane stopnje zemljepisne dolžine in širine. Ta sod je bil mejnik bodoče ceste. Tudi mi smo porabili prazne posode za slična orientacijska znamenja, da bodo imeli tisti, ki pridejo za nami, lažjo, varnejšo pot.

Vozili smo s seboj domačina, da bi nam kazal pot. Mož pa je bil od vožnje ves zbezan. Vajen je bil pač počasnega potovanja, ne pa avtomobilске vožnje. Ta sin puščave je bil navajen pešhoje ali ježe na kameli. Kazal je z roko neprestano proti vzhodu, čeprav smo videli na karti, da leži najbližji studenec v jugovzhodnem pravcu.

Tuaregi Taj Tok

Popoldansko solnce se je močno nagnilo in nastal je mrak, ko smo iznenada zagledali v daljavi dolgo vrsto kamel, karavano, ki nam je prihajala naproti.

Ob našem odhodu iz Alžira so nam bili namignili, naj bomo previdni in oprezni. Svarili so nas pred nekimi plemenom, ki potuje od Fezzana in vzemirja vzhodne predele Aira. Zato smo ustavili vozila in pograbili za orožje. Nastavili smo daljnogleda in spoznali daleč spredaj dolgo karavano. Med jezdecji je bilo le nekaj oboroženih spremljevalcev. Nosili so sulice. Kakor nas, je bržčas tudi njih to nenadejano

srečanje v puščavi presenetilo. Kamele so jele prestrašene begati sem in tja in se skušale razbežati na vse vetrove. Da bi nas preveril o miroljubnosti karavane, pa je vodja započil svojo sulico v pesek. Šele potem se nam je približal.

Bil je Targui iz velikega plemena Tajtokov, ki je potovalo proti severu s tovari soli. Povedal nam je, da tabori vse pleme kakih 10 km od mesta, kjer smo se srečali, blizu vodnjaka pri Takten Koutenu in da je tam sveže vode v izobilici.

Krenili smo v naznačenem pravcu in pred nami se je razgrnila ravnica, na kateri se je paslo več sto kamel. Kmalu se je oglasilo kričanje. Iz daljave pa je pridirjal na beli kameli velik poglavar. Spremljali so ga oboroženi suličarji. Šele ob pogledu na francoske uniforme se mu je zjasnilo lice.

V bližini studenca so nas pozdravile črnke z glasnim vriščem, tuareške žene pa so ostale povsem hladne. Tuaregi so nam postregli s pečeno koštrunovino, ki nam je zelo teknila. Ko smo si privezali telo, smo se odpravili proti velikemu šotoru, da pozdravimo poglavarja.

Sprejela nas je vdova Amenokala Muse, hči velikega poglavarja in žena moža, ki je zedinil pod svojo sulico velik del tuareških plemen. Slava njegova moža je po njegovi smrti prešla nanjo. Pri Tuaregih so namreč žene svobodne, ne nosijo pajčolana in niso brezpogojno podložne možu.

Iz ozadja šotorja je žuborela diskretna glasba. Pele so gosli na eno samo struno. Tuaregi imajo navado, da na tem godalu spremljajo recitacije svojih pesmi. Družba je pobožno poslušala, tolmač pa nam je sproti prevajal slavospeve na čast gostom iz Francije. Ko je bilo petje končano, se je od vseh strani oglasilo spoštljivo mrmranje, znak odobravanja in občudovanja pevke. Pri Tuaregih je namreč običaj, da prednašajo ženske.

Ženske so vstale in zapustile šotor. Odstopile so ga za to noč nam, da v njem počijemo. Pred šotorom so postavile stražo, štiri može z navpičnimi sulicami. Možje so zaneli ogenj, ki je zaprasketal v saharško noč. Tako je naša ekspedicija prvič prenočevala pod sigurnim varstvom pustinjskih nomadov.

Aleksander Puškin

Ob 130 letnici rojstva velikega ruskega pesnika-preroka

Ledeno mrzlega jutra v januarju leta 1837. je ustrelil v dvoboju pustolovski francoski plemenitaš Georges d'Anthès baron Heckerer na obronku zasnežene-ga gozda pri vasi Kalamecki sedem in

rodila v pesniku lastna, nova harmonija ...

Že v Carskem selu so občudovali učitelj neugnani temperament in pesniški jezik dvanaestletnega dečka, in ko je s šestnajstim letom prednašal v prisotnosti Djeržavina svojo pesnitev »Spomin na Carsko selo«, se je sivi nestor ruske literature razjokal od ganjenosti. Ponižno je vstal s svojega stola, se priklonil pred dečkom in ga hotel objeti. Toda Puškin je pobegnil in se skril v temnem prostoru ter ga niso mogli izslediti vso noč. Ko je AIsakov čez pol leta pose-til Djeržavina, je ta priznal: Ne pišem več. Moj čas je minul. Prišel je drugi Djeržavin in ta je Puškin.

Z osemnajstim letom je stopil Puškin kot uradnik v službo zunanjega minist-rstva. Na zunaj je živel življenje mlade-ga ruskega plemiča, častil Baha in Venero, toda v njegovi duši je vrelo navdušenje za lepoto, resnico in svo-bodo. Takrat je napisal svoje prvo več-je delo in sam Zukovskij mu je poslal svojo sliko z besedami: učencu-zmagovalcu premagani učitelj. Soneti, epigra-mi, ode so razširile Puškinovo ime po vsej Rusiji. Pregnanim bojevnikom za svobodo je zaklical: Vaše verige bodo padle, bratje vam bodo vrnili vaše me-če in svoboda vas bo sprejela.

Pretilo mu je izgnanstvo v Sibirijo. Mogočni prijatelji so ga sicer rešili pred Sibirijo, toda bil je premeščen v Ode-so, v pisarno nekega dobrovoljnega ge-nerala. Tu je prvič čital Byrona, ki je napravil nanj velik vtis. Pod tem vpli-vom je napisal »Kavkaškega jetnika« in pesem o ciganu.

Iz Odese je bil premeščen v službo generalnega gubernatorja za Novo Ru-sijo v Kišinjovu. Tu je preživel tri le-ta. Ker so prestregli neko njegovo po-litično pismo, so ga poslali v izgnanstvo v Mihajlovskoje, kjer je nastala večina spevov Evgenija Onjegina, komedija o carju Borisu Godunovem, pesnitev Grof Nulin in fragmenti Egiptskih noči.

Z nastopom vlade carja Nikolaja I. je prišla tudi za Puškina nova doba. Car je uslišal njegovo ponižno prošnjo za pomilostitev. Poslal je ponj in ukazal, naj ga pripeljejo v Moskvo. Puškin sam pripoveduje takole: Polnega popotnega prahu so me pripeljali naravnost v car-

E. Justin: Puškin (lesorez).

tridesetletnega ruskega plemiča. Smrtno-sna svinčenka je zadela rusko litera-turo naravnost v srce, kajti plemič, ki ga je bila usmrtila, je bil Aleksander Puškin, pesnik Evgenija Onjegina. Ne-umljiva usoda je po roki slučajnega človeka uničila pomembno in bogato življenje dozorelega moža, ni pa mogla uničiti njegovega velikega dela.

Usoda je vodila Aleksandra Puškina kljub njegovi kratki življenjski dobi na vse višine in v vse temne globine člo-veškega življenja.

V njegovih žilah se je strnila stara slovanska kri njegovega očeta z ne-mirno in plamtečo krvjo njegove aFri-ske matere — Puškin sam je pripove-doval zgodbo o svojem pradedu Ibrahi-mu Hanibalu, orjaškem zamorcju Petra Velikega — in iz tega redkega dotika dveh temperamentov, iz tega trenut-nega sozvočja dveh tujih zvonov se je

jev kabinet. Dober dan, Puškin, me je nagovoril car, ali si zadovoljen s svojim povratkom? Odgovoril sem primer-no. Govoril je dolgo z menoj, potem pa je vprašal: Puškin, ali bi se bil udeležil 14. decembra, da si bil v Petrogradu? Prav gotovo, Veličanstvo — sem odgovoril — vsi moji prijatelji so se udeležili zarote. Samo moja odsotnost me je rešila tega. Dovolj bedarij si že napravil — je odvrnil car — upam, da si se spametoval in da se ne bova več prepirala. Ti mi boš poslal vse, kar boš napisal, od danes naprej bom jaz sam tvoj cenzor. Zvečer je izjavil car Nikolaj: Danes sem govoril z najpametnejšim človekom v Rusiji.

V Petrogradu so sprejeli pomiloščenca z velikim navdušenjem. Puškin pa je kmalu uvidel, da je podeželska samota lepša nego prazno dvorjansko življenje. Kmalu se je sprl z dvorjaniki in si nakopal nevarno sovraštvo grofa Benkendorfa. Kljub temu pa ni usahnilo njegovo pesniško ustvarjanje. V tem času se je oženil z lepo, toda mrzlo in nepomembno Natalijo Gončarovo. Dolgovi so rastle in nemir je glođal v njegovem srcu. Zdelo se je, da je zapravil priznanje svojih čitateljev, ki so smatrali približanje nekdanjega pevca svobode carskemu dvoru za izdajstvo.

»Ah, ne huduj se — je pisal svoji mladi ženi — in ne tolmači v slabem smislu mojih tožba. Moral sem se poročiti s Teboj, sicer bi bilo vse moje življenje mučno — toda ne bi bil smel stopiti v službo, in kar je še hujše, ne bi se bil smel zaplesti v denarne obveznosti. Sedaj me smatrajo za sužnja, s katerim smejo ravnati po mili volji. Laže je prepašati nemilost kakor pa zaničevanje...«

In potem je prišel zgodnji, smešni in strašni konec. Na dvoru so spravili Puškinovo ženo v odnošaje z drznim pustolovskim francoskim plemenitašem. Pesnikov položaj na dvoru je bil omanjan in njegova z velikimi mukami znova zasigurana eksistenca naj bi bila uničena; Puškin je pozval na dvoboj človeka, ki so ga spravljali v zvezo z njegovo ženo. In kroglja tega človeka ga je zadela v srce. Vsemogočni grof Benkendorf bi bil lahko prepredil dvoboj, toda iz sovraštva do Puškina je poslal policaje — čeprav je dobro vedel za kraj dvoboja — v popolnoma drugo smer. Tako je umrl prvi pesnik ruskega naroda.

Še par besed o Puškinovem vplivu na rusko literaturo.

Pred Puškinom je bila stepa. Sprožil je razvoj, ki je v veličastnem poteku pičlega pol stoletja vzpodbudil k velikemu ustvarjanju Gogola, Lermontova, Cehova, Tolstega in Dostojevskega.

Kako je vplivala Puškinova osebnost s tragiko svojega življenja, kako odločujoč je bil vpliv Puškinove umetnosti na rusko literaturo, dokazuje spoštovanje največjih ruskih mož. Turgenjev se je globoko sklonil pred njim. Gogol ga je imenoval najčistejši izraz ruskega duha, ime Lermontova pa je postalo slavno, ko je dvaindvajsetletnik strastno zaklical: Vi pa, prevzeti ošabnosti, ki obdajate prestol, obešate bojevnike za svobodo, obešate genije. Se vas ščiti zakon in pravica mora pred vami molčati. Toda prišla bo sodba in strog sodnik vas pričakuje. Njega ne boste podkupili z zlatim cvenkom in s potoki svoje nečiste krvi ne boste oprali čiste pesnikove krvi.

Fjodor Mihajlovič Dostojevskij je pričel l. 1880. svoj znameniti spominski govor Puškinu z besedami: Puškin je izredna prikazen, pravi Gogol. Jaz dostavljam; in sicer preroška. V Puškinu je za nas vse, nas Ruse, nekaj nedvomno preroškega. Puškin je prišel v času, ko se je prvič nekaj samospoznanju sličnega pričelo prikazovati v naši družbi, celo stoletje po reformi Petra Velikega.

In ko je Tolstoj pričel pisati pod vtisom Puškinovih fragmentov k Egiptskim nočem svojo Ano Karenino, je pisal svojemu prijatelju: Kako dolgo že niste čitali Puškinove proze? Prečitajte še enkrat vse Belkinove pripovedke. Jaz sem storil to te dni in Vam ne morem opisati dobrodejnega vpliva, ki ga je napravilo name to branje...

Ruski pesniški jezik je delo Aleksandra Puškina, ki je podaril svojemu narodu izraz vsega lepega in dobrega.

BANANOV ALKOHOL

R. Fouque razpravlja v svoji študiji, da zrela banana vsebuje jedva 20 % alkoholotvornih tvarin, zelena pa 66 %. Ta sadež obsega poprek? vode 26 %, skroba 64 %, sakharoze in glukoze 2 %, celuloze 2 %, dušičnih snovi 3 %, tolšče 0,5 %, pepela 2,5 %. Koža nudi seveda gradiva domačim destiljerijam. Lupina zelene banane vsebuje 10 do 15 % alkoholotvorov. Sto kg olupljenih banan da 18 litrov alkohola; če se uporabijo še olupki, pa 2 l več.

Dr. Vl. Travner

Čarovništvo in čarovniški procesi

(Nadaljevanje)

B. Ostalo udejstvovanje čarovnic

Sčasoma zgube ti sestanki svoj poseben pomen. Tudi hudič se spoprijazni z našo predujočo civilizacijo in ne uganja svojih peklenških hudobij več tako očitno. Navadno se prikaže pozneje kakor pastarici ali ženici v samotnem gozdu kot lep kavalir in zapeljuje tako, kakor store to vsi »kavalirji«: obljublja in ponuja jim denar, blagostanje ter veselo in brezskrbno življenje. Spolna občevanja se vrše v gozdovih, na njivah i. t. d., često tudi v zakonski postelji ne da bi mož čarovnice to zapazil. Hudiču pa se more verjeti še manj kakor navadnim, zemeljskim galanom; kajti denar se spremeni čez noč v blato ali v listje, obljubljenega blagostanja in veselega življenja pa ni. Ogoljufana in zapeljana reva spozna svojo zmoto prepozno, ko je že popolnoma v hudičevi oblasti. Tu ne pomagajo solze in kes, kajti reva se ne more svojih grehov prav povedati, ker jo hudič davi ali pa se sramuje.

Pa tudi »privatno« izvršujejo čarovnice svojo peklenško prakso kot javne škodljivke, semtertja pa tudi kot dobrotnice. Ker pa bomo o tem govorili podrobnejše pri opisu posameznih čarovniških procesov, hočemo na tem mestu podati le splošen opis.

Zasebno udejstvovanje čarovnic je zelo mnogostransko; čarajo pa včasih vsaka zase, včasih v večjih ali manjših skupinah, včasih tudi s pomočjo ali vsaj v navzočnosti hudičev. Najpogostejše čarovnije so:

Izdelava dežja, nevihte, toče in drugih vremenskih sprememb. Dež in nevihte delajo s tem, da mečejo kamenje v vodo, da vlivajo vodo skozi rešeta, da tepejo platno s šibami i. t. d. Točo pa kuhajo iz ledenomrzle vode v loncih in sodih. Točo napolnijo v vreče ter jo sipajo na polja, letaje po zraku. Zato so kmetje streljali ob nevihtah proti oblakom s posvečenim smodnikom meneč, da tako ubijejo ali vsaj preženejo čarovnice. Slično napravljajo tudi slano. Če so znale delati tudi sneg, ni gotovo, ker to vsaj iz štajerskih čarovniških procesov ni razvidno. Znale pa so tudi zadrževati ali prepoditi dež, točo i. t. d. To so napravile navadno

tako, da so pihale neki prah (štupo) proti vetrovom, vihtele nože proti oblakom, privezovale svoje domače hudiče na drevesa i. t. d.

Uničevanje vinogradov in njiv. Poleg s točo in poplavami so znale čarovnice uničevati vinograde in njive še z raznimi drugimi sredstvi. Tako so n.

»Hudič« v srednjeveški fantaziji

pr. zakopavale živo srebro v zemljo, škropile nasade z vodo, v kateri so se poprej kopale, zaradi česar so rastline usahnille, kadile po poljih s sežganimi človeškimi kostmi, rotile zemljo i. t. d.

Škoda na domači živini. Čarovnice so povzročale domači živini najrazličnejše bolezni posebno take, kjer je živina nenadoma zbolela. Posebno pogoste so čarovnije z mlekom. Čarovnice so krive, da postane mleko rdeče ali da se sesiri. Znajo tudi jemati kra-

vam mleko, pri čemer se poslužujejo nožev, sekir in drugega orodja. Pogosto je bilo dovolj, da je prišla čarovnica pred sodnike, če je imela njena krava več mleka, kakor bi ga mogla navadno dati.

Bolezni so povzročale čaravnice bodisi s tem, da so kuhale razna strupena zelišča, kače, krastače i. t. d., bodisi, da so vzele tistemu, ki so ga hotele začarati lase in jih zakopale v zemljo, bodisi, da so prebodle njegovo sliko, bodisi samo z besedami. Če je kdo stopil preko vode, ki so jo polile čaravnice, je moral umreti. Delale pa so tudi ljubavne pijače i. dr. Druge čaravnice so pile v podobi črnih mačk dojenčkom kri.

Nevidljivost. Večkrat se napravijo čaravnice nevidljive, včasih tako, da nosijo pri sebi krastače, večkrat da iztaknejo Kristusu oči iz razpela in da nosijo te oči s seboj ali da vzamejo v roko svečo, ki jo je držal kak mrlič, ali pa kuhajo ponoči črne mačke in shranijo kosti i. t. d.

Semtertja pa so čaravnice ljudem tudi *koristile*. Povzročile so, da so tatovi vračali ukradeno blago, da je nezvesti mož spoznal svojo nezvestobo in se vrnil k ženi ali ljubici i. t. d.

Pri vseh teh čarovnijah je igrala često veliko vlogo posvečena hostija. Zato čitamo v čarovniških procesih pogosto, da so jemale čaravnice po obhajilu hostijo iz ust, jo uporabljale v čarovniške svrhe ali pa jo izročevale hudiču.

Večkrat pomagajo čaravnicam pri čarovnijah hudiči, ki jih kličejo čaravnice s čarovniškimi piščalkami (kozlovji rožički), z zvončki, s tem, da bingljajo z nogami pod mizo i. t. d. Včasih se pokažejo že, če jih čaravnica pokliče po imenu. Hudiči se pojavljajo v najrazličnejših oblikah kakor pri čarovniških sestankih. Večkrat imajo čaravnice svoje »domače hudiče«, ki jih imajo zaprte v steklenicah, v sodih, v kletih i. t. d. Če hočejo doseči njihovo pomoč, jih tepejo, tresejo, privezujejo na drevesa i. t. d.

V splošnem pa žive s svojimi peklenškimi tovariši v slogi, navadno celo v intimnem razmerju. Iz tega razmerja se rode otroci, ki se imenujejo v nemških procesih *Kielkröpfe* ali *Wechselbälge*. Slovenskega izraza nimamo. Najbolje je, če jih imenujemo »nankerte«. Znaki teh otrok so, da so kljub svoji izredni požrešnosti suhi,

pa silno težki, da vedno kriče in da dobe že v prvih mesecih po rojstvu zobe. Skrajno fantastična je oploditev čarovnic. Ker je hudič duh, ne more imeti semena. Zato se spremeni najprej v žensko (*succubus*) in sprejme tako seme od kakega moškega čarovnika. Nato se spremeni hudič v moškega in uporabi sprejeto seme za oploditev čarovnice. Mesto otrok porode čaravnice večkrat krastače, črve, martinčke, vervice itd. ali pa nosijo kakor kokoši jajca, ki jih izvale.

C) Sredstva zoper začaranje

L. 1508. je izdal opat samostana Sponheim *Joh. Trithemius* (1442—1516) knjigo »*Antipalus maleficiorum*«, ki jo lahko označujemo kot nekako lekarno zoper čarovništvo. Po opatovem naziranjju imajo čaravnice tako moč samo, ker zaničujejo ljudje zakramente in ker živijo v smrtnih grehah, posebno v nečistosti. Kdor pa preganja čaravnice, kdor živi brez greha in kdor se poslužuje sredstev, ki mu jih nudi cerkev ali kdor uživa posebno zaščito Boga in njegovih angelov, je varen pred peklenškimi umetnostimi čaravnic. Predvsem je treba nevarne čaravnice sežgati. Poleg tega pa mora biti človek trden v veri, zahajati ob nedeljah in praznikih k maši, moliti itd. Verniki naj vzamejo v usta posvečeno sol in naj poškrope z blagoslovljeno vodo stanovanje (posebno postelje) in hleve. Na vrata naj obešajo sveče, ki so bile blagoslovljene na Svečnico, razna zelišča, ki jih je blagoslovil duhovnik na dan Marijinega vnebohoda, in palmove vejice, ki so bile blagoslovljene na oljčno nedeljo. V kvatembrih naj pokade vsak petek in soboto hišo in gospodarska poslopja z blagoslovljenim kadilom. Posebno učinkovito sredstvo zoper začaranje pa so križci, ki so napravljani iz voska sveč, ki so bile blagoslovljene o Svečnici in o Veliki noči, iz hostij, ki so blagoslovljene na veliki četrtek, iz raznih zelišč in kadil, blagoslovljenih o Veliki noči in na praznik Vnebovzvetja, iz zemlje iz pokopališča ter iz blagoslovljene vode in soli. Pri napraviti teh križcev naj molijo verniki očenaš, češčenomarijo in vero. Te križce naj v imenu sv. Trojice pritrdijo na vrata, v sobah, v hlevih itd. ali pa naj jih nosijo okoli vratu.

Mnogo bolj komplicirana je procedura, če so čaravnice kako osebo že začarale. Kot najuspešnejše sredstvo

priporoča Trithemius kopel, ki jo opisuje takole: Začarani naj se izpove in sprejme obhajilo. Nato naj bere mašnik mašo de S. Trinitate s posebnimi molitvami. Kopel naj se pripraviti na skritem kraju. V vodo se da blagoslovljena voda, vosek, sol, pepel, palme, zemlja iz pokopališča in devet vrst zelišč. Moški se koplje popolnoma nag, ženska pa v srajci. Na gornjem koncu čebra kakor tudi na desni in na levi strani naj gore po tri sveče. Nato naj napravi duhovnik iz omenjenih snovi (ki si jih je v to svrho deloma pridržal) neko mazilo, s katerim namaže začarane ude. Začarani naj medtem kliče Boga na pomoč. Duhovnik moli razne eksorcizme in blagoslavlja začaranega. Nato napravi duhovnik iz 38 praškov križčke. En tak križec mora začarani nositi v orehovi lupini okoli vratu 12 mesecev. Druge križčke pa pritrdi duhovnik na vrata, ki ostanejo na teh mestih celo leto. V pripravljeni vodi se koplje začarani še devet dni povrsti. V tem času sme piti samo blagoslovljeno vino ter uživati samo kruh ali pa praške eremita Pelagija. Nato gre v cerkev in se zahvali Bogu, da ga je rešil začaranja. Če pa kljub temu ni od začaranja

okreval, naj se pobožni ljudje zanj postijo ali molijo, dele miloščino itd. Tudi naj se devet dni zaporedoma bere sv. maša za začaranega; začarani naj se preseli kam drugam, ponove naj se eksorcizmi itd.

Trithemijev »Nasprotnik čarovništva« je sicer najvažnejša knjiga te vrste; ni pa edina. Poleg te knjige so bili razširjeni med ljudstvom številni drugi zagovori zoper kugo, izpahnjeno roko ali nogo, zoper točo in hudo uro, zoper črve, gliste otrok, mrzlico, garje na živini itd., kar je vse posledica začaranja. Iz 18. stoletja se nam je ohranila zbirka takih zagovorov, znana tudi pri nas pod imenom »Duhovna bramba«, ki je bila tiskana l. 1740. v Kölnu. V to vrsto spada tudi »Kolomanov žegen«, ki pa vsebuje poleg obrambnih sredstev zoper čarovništvo še razna druga praznoverstva. Kako razširjeni so bili pri nas taki zagovori, izhaja iz poročila pomožnega škofa Pavla Bizancija, ki ga je poslal l. 1583. oglejskemu patrijarhu (gl. Gruden: Zgodovina slovenskega naroda st. 1080). Vesliko takih zagovorov se je ohranilo še do današnjega dne. Vendar je dvomljivo, če so vsi ti zagovori v neposredni zvezi z modernim čarovništvom.

Casanova, nesmrtni ljubavnik in pozabljeni učenjak

Obisk na kraju njegove smrti

V zadnjem času je zopet oživel zanimanje za osebnost slavnega Benečana, največjega osvajača ženskih src na svetu, čigar slava ni potemnela niti po stoletjih od njegove smrti. O Casanovi se pišejo knjige, tiskajo se nove izdaje njegovih »Spominov«, njegovi doživljaji dajejo sižeje gledališkim komadom in filmom. Nedavno je šel po vsem svetu film o Casanovi; glavnega junaka je igral slavni Ivan Možuhin. Na mnogih odrih Češkoslovaške in Nemčije vzbuja pozornost opereta J. Straussa, ki vsebuje prizore iz Casanovinega življenja in podaja tudi muzikalne spomine nanj.

Postava tega Benečana 18. stoletja je danes skoraj že legendarna. Sredi 19. stoletja se je pojavil resen dvom, ali je Casanova sploh živel, ali niso njegove pustolovščine samo plod fan-

tazije kakšnega nadarjenega romanopisca? Nekateri so celo omenjali Stendhalovo ime, češ, da je ta slavni romancier tajni avtor »Spominov« Casanove.

Za legendarnega ljubavnika pa se je jelo zanimati več raziskovalcev, ki so s svojimi izsledki razpršili vse dvome. Casanova je res živel, — njegove dogodivščine niso plod bujne domišljije. On se je zaljubljal, vroče ljubil — često prav iskreno. Taka ljubezenska razmerja so se kajkrat prekinila proti njegovi želji, zakaj usoda je tega nesmirnega in neumornega Benečana nenehoma preganjala križem Evrope. Ko se je Casanova srečal z novo devojkjo ali ženo, ie na mah ves vzplamtel od južne, lahko vznrtljive ljubezni; v žaru te nove čuvstvene omame je gladko pozabil vse, izvzemši trenutni predmet

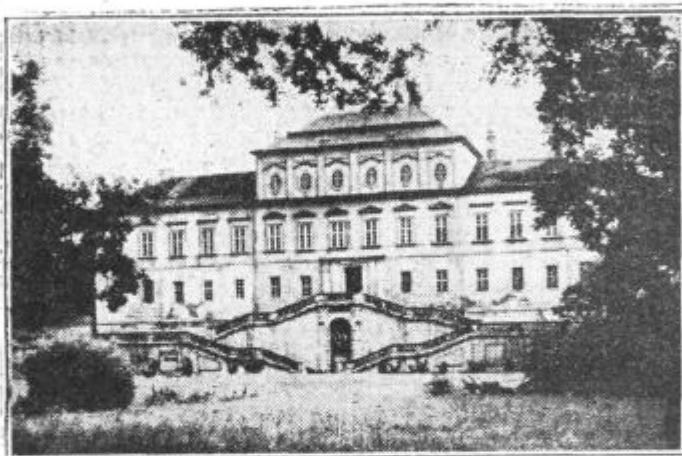
svoježa oboževanja. Radostno, veselo, z vsem svojim bitjem je pil iz čaše življenjskih užitkov.

Toda ta sloveči don Juan ni bil samo hud ženskar, marveč tudi in pred vsem nadarjen človek. Imel je silno obsežno znanje. Neki njegov biograf piše o tej njegovi plati tako-le: »On zna na pamet Horaca in prevaja Homerja; francosko in italijansko slovstvo ima v malem prstu, dela v najbolj znanih knjižnicah, piše v francosščini in laščini, v vezani in nevezani besedi, izdaja zgodovinske razprave, romane, gledališke komade, razne znanstvene članke, vzdržuje pismene vezi z vsemi predstavitelji znanstvene

nem okolju zakotnega Duhcova se je posebno vneto bavil z literarnim delom. Tu je spisal tudi svoje »Spomini«, ki so postali nesmrtni.

In baš literarni talent je dal imenu Casanove večer zvonk. Če ne bi imeli njegovih »Spominov«, če ne bi bilo v izvorniku njegove ogromne korespondence, ako se ne bi pri potomcih grofa Waldsteina ohranile orumenele strani njegove literarne zapuščine, bi bil Casanova nemara pozabljen ali bi se njegovo ime omenjalo zgolj v legendah kot ime neke fantastične figure.

Francoska pesem, čije avtorja ne poznamo, pravi:

Graščina v Duhcovem na Češkem, kjer je umrl Jakob Casanova

in literarne Evrope, splohi se med učencji in pisatelji izborno počuti...« Casanova je bil v svojem času odličan matematik, fizik, bogoslovec; bil je jako dobro podkovan v umetnosti. Poklice je menjaval kakor rokavice, toda ne morda zato, ker ne bi bil sposoben za dotično delo, marveč enostavno zbog tega, ker mu nemirna narava ni dala, da bi kje dolgo vztrajal. Hotel se je venomer obdajati z novimi vtiski, obrazi, doživetji. Brez večnega menjavanja okolja in ljudi ni mogel živeti, kakor riba ne brez vode.

A tudi v praktičnem življenju ni bil mož nevednež. Dobro je poznal finančno življenje svojega časa. Iz Lonsdona je predložil beneški republiko nov način barvanja papirja z rdečo barvo. Na koncu življenja je pokazal, da je sposoben tudi za sistematično delo: uredil je knjižnico grofa Waldsteina v Duhcovu. Onda, v tihem, mir-

L'ingenieux Casanova

Cet heureux rival de Pétrarque,

Dont l'esprit et le savoir

Du Temps, qui detroit tout breveront le pouvoir

Lorsque l'auteur aura passé la barque.

T. j. Duhoviti Casanova, ta srečni tekavec Petrarke, čigar razum in znanje bosta po njegovi smrti kljubovala času, ki vse uničuje.

Tako se je zgodilo. Casanovim talent je ustvaril njegovemu imenu slavo, dočim je zemeljsko telo izginilo brez sledu.

Povsod po svetu se čitajo njegovi »Spomini«, povsod se omenja ime Casanova. Komu je pač znano, da je ta mož umrl na Češkem in bil pokopan v starinski graščini grofa Waldsteina v Duhcovu. To je znano samo njegovim življenjepiscem. A tudi izmed teh ne more nihče povedati, kje

prav za prav počivajo telesni ostanke Casanove.

Pisec teh vrstic se je mudil minule dni v Duhcovu. Posetil je grad grofa Waldsteina (ki ga je l. 1920. kupila država in namestila ondi v rade, šolo in majhen, a zelo zanimiv muzej). Izprehajal se je po starinskem parku, kjer še danes pokažejo tujcu mesto, kamor je Casanova najrajši zahajal vsak dan v teku 12-letnega bivanja v gradu. Takrat je bil nekdanji neodoljivi, bodri, energični mož še star, slaboten in nezadovoljen s seboj in svetom; preklinjal je usodo, da mu je namenila tako dolgo življenje. Casanova je živel od l. 1725. do 1798. Vse njegovo znanje, ves sloves, vsi uspehi, ki si jih je pridobil v družbi in zlasti pri nežnem spolu, mu ne bi nič pomagali v nadležnih starih letih, če mu ne bi bil omogočil prijazni grof Waldstein, da mirno, brez skrbi za vsakdanji kruh pričakuje deklo božjo, ki je niti najbolj goreči ljubavnik ne more — premotiti.

V Duhcovu ni več knjižnice, v kateri je delal nekoč Casanova (potomci grofa Waldsteina so jo preselili na

svoj grad v Mnihovem Hradištu), tudi sicer se je mnogo izpremenilo v primeri s stanjem, kakršno je bilo na koncu 18. stoletja. Veliki, krasni park je že večkrat izpremenil svojo vnanjo podobo. Vsak posamezni graščak ga je izpreminjal po lastnem okusu; zdaj je bil francoski, potem angleški ali v kakšnem drugem slogu; jezera, ki so bila nekoč samo v okras in za prijetno zibanje v čolnu na tihih valovih, so praktičnejši graščaki pretvorili v ribnike. Danes so v gradu v Duhcovem ohranjeni izza teh časov samo grajski zidovi, nekaj starih hrastov, kipi in slike v cerkvi, nagrobni kamen Casanove v muzeju, več starih predmetov iz Waldsteinove zbirke in krasni portreti v sprejemni dvorani, ki sedaj rabi za muzej.

Tam je vse očarljivo. Raven, tih, škok, častitljiv park zavzema mnogo hektarjev površine. Leži krog rumenih grajskih zidov; poslopje se je ponosno dviga nad gosto, zeleno drevje, ki ga v okvirju v ljubko sliko. Hrasti z močnimi vejami, kjer je rad posedal Casanova, bodo preživeli še mnoge rodove. Če stopiš iz gradu v park, imaš na desnici jezero, kjer je Casanova — kakor se je ohranilo v izročilih — najrajši sameval, obujajoč davne spomine in razmišljajoč o svojih literarnih načrtih. Tu v parku so ob priliki nekega prekopavanja odkrili kameniti postament spomenika z vdolbino na zgornjem koncu; tu je bil bržčas križ. Na tej v obliki pravokotnika iztesani plošči je napis »Casanova« z datumom rojstva in smrti. Značilno je, da sta v nagrobnem napisu dva »s«. Casanovinih telesnih ostankov pa niso našli, zato je težko reči, ali je bil Casanova pokopan baš na tem mestu ali pa kje drugje. Dejstvo je tedaj, da v gradu, kjer je umrl, ni njegovega groba. Na zidu grajske kapelice pa je plošča, ki je mnoge zmotila, da so jo smatrali za nagrobno ploščo, ki bi kazala, da je Casanovin grob v zidu. Po odkritju prvotne nagrobne plošče to ne drži; plošča v kapelici je bila vzdana po Casanovini smrti samo v spomin na nekdanjega grajskega stanovanca.

Duhcovo je majhno mestece s 13.000 prebivalcev; polovica je Čehov, druga polovica Nemcev. Kakor je že naveda, se domačini kaj malo zanimajo za Casanovo in za zgodovinske pred-

Spominska plošča v cerkvi v Duhcovem, ki omenja Casanovo

mete v grajskem muzeju. Tako je prišel obenem z menoj v grajsko poslopje duhovski meščan, ki biva petdeset korakov od muzeja in je to pot prvič stopil v grad, da si ogleda njegove zbirke. In vendar je v tem waldensteinovskem gradu, ki bi mu bolj sodilo ime »Casanovin grad«, mnogo dragocenih predmetov, ki niso tako vsakdanji v življenju povprečnega meščana. Waldensteini so često potovali, zato imaš tu originalne umetniške predmete iz Japonske, Kitajske, Afrike in iz nešteti drugih delov sveta. Najlejša med vso to dragoceno robo pa je velika slika na platnu, ki predstavlja, kako je eden izmed grofov Waldsteinov privedel kralja Otokarju Přemislju svojih 24 sinov. Vsi so na konjih in v bojni opremi.

Vzlic temu, da se domačini ne zanimajo posebno za Casanovo, bi ven-

dar lahko Duhcov imenovali »Casanovino mesto«. Odkar se to mesto češče omenja v raznih spisih o Casanovi, odkar se tujec, ki pozna pomen in sloves tega imena, mogoče rad ustavi v Duhcovu, dobiš v slednji trafiki sliko slovečega Benečana, ki je po tolikem nemiru in blodnjah za večno legel v češko zemljo. Tudi se ti kak meščan rad pridruži kot ciceron, vendar ne iz globljega zanimanja za Casanovo, temveč iz umijivejših »poslovnih« ozirov.

Tako se ime in usoda galantnega Benečana 18. stoletja, neprekosljivega osvajača žensk, Jakoba Casanove veže tudi s češkim svetom, dasi tukaj ni več užigal ženskih src, marveč je kot mator starec brskal med starimi knjigami in vdano čakal poslednjo ženo. ki naj bi stopila k njegovi postelji — Smrt. CEP — Praha.

Pavel Dušan

Smrt pešca Lubasa

(Iz spominov na vojne dni).

Bil je eden tistih enoletnih prostovoljcev, ki so neprostoovoljno služili že četrto leto Avstriji. Vojna ga je bila presenetila sredi studij, ga vrgla najprej v Srbijo, potlej v neprijazne Karpatе, na poljske stepe in v alpske skale nad beneško ravnino.

Lubas se je dovolj naužil vsega tega. Bil je ranjen, toda po izlecenju, ki se je moralo izvršiti v kratkem času, ga niso poslali — kakor njegove židovske in nemške tovariše — v kopalnice, marveč takoj h kadru, odtod pa s prvo stotnijo na bojišče.

Obtičal je v Alpah.

Kamen na kamenu, nad glavo večni sneg in ledeniki, doline v cvetju. Na nasprotnem vrhu, ki je bil ponekod plešast, se je kačje vila črta italijanskih strelskih jarkov z žičnimi ovirami.

Sedel je pri opazovalni odprtini pod pokritim strelskim jarkom in je kadil.

Bil je lačen, zato je toliko kadil — tobak, ki se je pušil iz njegove kratke pipe, ni bil niti pravi tobak. Toda v sili je šlo.

Hrano, ki so jo prinašali iz kuhinje v ozadju, so dobivali samo ponoči in še takrat z znatnimi težkočami. Vsak hip je zažarela na sovražni strani kakšna raketa in razsvetlila stezo, ka-

kor da bi se bilo na mah zdanilo. Nosači so obstali. Urno so se stisnili k skali, zatajujoč dih. Opazovale so jih lačne oči dečkov iz strelskih jarkov. A kajkrat je tudi počilo in v skale je treščila granata, razmetujoč kamenje.

Gorje, če je zadela nosače; takrat so bili v jarkih ves dan brez hrane, krulčih želodcev, medli in onemogli. Včasih je skodelico poškopila kri nosača, ki ga je bila raztrgala granata — nič zato, glad je bil močnejši od vseh pomislekov.

Tako je torej sedel Lubas v zakopu, kadil in gledal zahajajoče sonce, ki je obsevalo nasprotni vrh, medtem ko so se v dolini in ondi, kjer so bili avstrijski strelski jarki, že gostile večerne sence.

Razmišljal je o hrani — sploh so se v zadnjem času njegove misli najpogosteje sukale okoli hrane in pošte.

Nenadoma se je bil spomnil svoje knjižnice doma na Češkem. Ali mu bo kedaj dano, da zopet prisede h knjigam?

Že se je zvečerilo.

Zavladala je tišina. Odmor. Sovražnik je v zadnjih dneh toliko bombardiral jarke nekaj sto metrov pod njimi, da so jih morali izprazniti. Ostri strelji

so vse prevrnili in razmetali: čudo božje, da se je bil on otel iz tega pekla in se med ognjem in grmenjem pripil k zadnjim jarkom.

Danes so tam spodaj že gospodovali majhni, živahni Lah, pospravljali mrtve in se sami zakopavali v jarke.

Večerno tišino je zdaj pa zdaj zmotil strel, nekje v stranski dolini je včasih zabrnela strojna puška; odmev streliv je šel daleč čez hrib in dol in se nekajkrat ponovil, preden je izginil v večerni tišini. Potem se je utegnila dvigniti na nasprotnem vrhu raketa nalik beli zvezdi; razsvetlila je okolico in ugasnila, pustivši okoli v še globočji temi nego je bila preje.

Tedajci je šlo skozi strelski jarek preko vznemirjenje.

»Kaj je?« je vprašal.

»Hrana.«

In že so jo jeli deliti. Prvi vojaki so hlasno srebali ohlajeno juho in glasno premelevali žilave koščke mesa.

Pri Lubasu se je ustavil eden izmed nosačev.

»Ti si Lubas.«

»Kaj bi rad?«

»Dobil si zabojček.«

»Kje je?«

»Pri stotniki v pisarni, toda...«

»Nu, kaj?«

Nosač se je nagnil bliže, tja k Lubasovemu uhlju.

»Zima ne mara, da bi prišel ponj. Sicer pa je zopet prazen.«

»Kdo ga je izpraznil. Zupa?«

»Ne, stotnik Bassl ga je. Baj je bila v njem čokolada.«

»Sramota!« je siknil Lubas. »Pride do fronte, a tu te pred nosom okra-dejo.«

»Nikar se ne togoti,« je rekel nosač. »Zima je dejal, da te bo uvrstil med pogrešane.«

»Kako to, zlodja?«

»Nu, tako. Kdor dobiva veliko paketov, tega proglase za pogrešanega in si sami nabašejo žepe. Ko čez nekaj mesecev izide ime v »Verlustliste«, sporoče svojcem, da so zabojčke razdelili med moštvo, češ, da se vsebina ne skvari.

Lubas je preklinjal skozi zobe.

»A nikar ne povej, da sem ti jaz sporočil Zimovo prepoved. Veš, saj vsi...«

Izutil je krepko psovko in pljunil.

»Kar pojdi in vprašaj, ali je prišlo kaj za te.«

Po odhodu nosačev je Lubas premišljeval o tem, kar je slišal. Tako jim torej kra-dejo! Castniki plenijo pakete. Tako se hočeta Bassl in Hoffmann maščevati nad »češkimi veleizdajalci?«

Spomnil se je, da se to že nekaj časa dogaja.

Zaman so nekateri hodili po pošto. Če je kdo protestiral, so ga ob prvi priliki poslali na stražo ali v kakšno drugo nevarno službo; le redki so se odtod vračali.

Lubasu se je že nekajkrat izgubil v pisarni zavitek iz domovine. Nič ni rekel. A današnja vest ga je spekla. Togotno je hodil nekaj korakov sem in tja, kolikor prostora je bilo v majhnem jarku.

Zaspal je šele proti jutru in se vzdramil ob belem dnevu.

Ves dan je čakal, da ga pokličejo. Nič ni prišlo.

Pri razdeljevanju večerje je stopil k njemu znanec nosač.

»Zakaj nisi šel snoči z nami? Pojdi nocoj — še je nekaj v zabojčku.«

»Pa pojdem!« se je odločil Lubas in hitro goltal hrano. Potlej je brž krenil z nosači skozi gozd in skalovje v pisarno svoje stotnije. Dovoljenje je bil dobil zlahka, saj se ni bilo bati, da se bo na sovražni strani kaj zganilo.

»Počakaj do jutra,« mu je svetoval nosač, ko so prispeli tja, »zdaj še vsi počivajo.«

In res je stopil h kuharjem in je ondi predremal noč.

Že je svetilo solnce, ko je krenil, okrepljen se prej z gorko črno kavo, v prostore, kjer je bila pisarna.

Tedajci na mostu čez skalno razpoklino sreča stotnika Bassla, ki je prihajal sit, vonjav, z dišečo cigareto.

Lubas je vzdrgetal in strumno salutiral.

»Kaj je?« ga je vprašal stotnik s trdo češko nemščino.

»Pokorno javljam, da grem v pisarno...«

»Zakaj?«

»Dobil sem zabojček in bi prosil gospoda stotnika...«

»Mene? Kaj pa je meni mar vaš zabojček,« se je namršil stotnik.

»Izvedel sem, da se je nemara izgubil.«

»Ali naj ga jaz iščem?«

»Ne.« je odvrnil Lubas trdo, ker je občutil, da mu je jeza segla do grla.

»Misliš sem, da gospod stotnik ve o tem...«

»Nu, glej ga, taki so vsi Čehi,« se je olajšal Bassl, medtem ko so mu oči temnele od togote. »Same »ekstravuršte« hočejo, sicer pa so veleizdajalci. Kdo vam je dovolil zapustiti jarek? Pokažite no dovoljenje!«

»Ga nimam. Dovolil mi je četovodja ustmeno — saj je le nekaj korakov proč, a fronta miruje.«

»Za vas zmerom miruje. Ali veste, da sem izrecno zabranil vsak odhod iz strelskih jarkov brez mojega dovoljenja? Ali vam je znano?« je vpil nad Lubasom.

Lubasu je udarila kri v obraz; čutil je pritisk v glavi. Zgubil je prejšnji mir, divji metež mu je zvrtničil misli, v ušesih je zabnelo kakor da bi prihrul vihar in blazna kljubovalnost mu je na mah razvnela oči. Dvignil je glavo ponkoni in se odrezal moško:

»Vem, toda ta prepoved je bila izdana zato, da ne bi mogli gledati vaših tatvin.«

»Kaj?«, je zavpil stotnik in ves posinel v obraz.

»Mi umiramo tam dalje ušivi in lačni, a vi nam kradete zavitke iz domovine. Mislite, da si lahko z nami vse dovolite!«

Ni bil več pri sebi. Oči so mu divje plamenele. Enoletni prostovoljec Lubas se je prvič v življenju uprl. A to pot z vso dušo, vso krvjo. Nič ni odgovoril stotnik Bassl. Sunkoma je izdril iz žepa revolver in z enim samim strelom prekinil uporniško besedo.

Lubas se je zgrudil, telo se je kotalilo nekaj metrov po poševno ležečih tleh tja k skalni razpoki. Padel je brez krika, brez vzdihla.

Vojak, ki je spremljal stotnika, se ni upal niti zganiti.

»Dovolj je dobil!« je besno siknil stotnik, položil revolver v tokavo, si prižgal svaljčico in odšel v pisarno.

Zares je dobil dovolj, enoletni prostovoljec Lubas iz Češke, dežele uporniške. Nikjer ni bilo zapisano, zakaj in kako je mlad zapustil ta lepi svet. Zakaj je uradnem poročilu je stalo, da ga je zadela sovražna krogla.

Nu, mar ni bilo res tako? . . .

(Avtoriziran prevod iz češčine po rokopisu)

„če verjameš, ali ne!“

Včasih bi že rajši ne — smo že taki, da amerikanščinam nič kaj radi ne verjamemo. Pa je nemara le kaj resnice na teh stvareh — bog ve, ali bi smeli verjeti ali ne!

Treba namreč vedeti: »Če verjameš ali ne« je nova ameriška zabava, Američani jo imenujejo »Believe or not« in pravijo, da je zelo zabavna.

Začelo se je s križankami. Kakor epidemija so se razširile po vsej Ameriki in okužile tudi nas Evropce. Potlej je prišla druga bolezen. »Ask me another« (Vprašaj me še kaj!) so ji rekli Američani, mi pa smo jo ponášili s »Kaj vem? Koliko znam?«. No, pri nas se je prvo navdušenje za vse to kmalu poglelo, zato pa je tem bolj naraslo onkraj Oceana. Pri partijah bridgea, na podzemski železnici in za pultu v trgovinah so strastno reševali križanke in se še bolj strastno spraševali »Kaj veš? Koliko znaš?«. Toda vse to je *bilo*. Ameriška narodna igra je danes »Believe it or not« — Če verjameš ali ne! In srečni izumitelj in vodnik te igre je Robert L. Ripley ali na kratko Rip. Ripley je pravcati Lažniví Ključek dvajsetega stoletja. Pripoveduje vam take stvari, da se vam lasje leže in se ne morete dovolj načuditi, da bi utegnili biti na naši premičniči toliko čudes in neverjetnosti. Pobrál jih je bil iz vseh mogočih dežel in krajev in se tudi, kakor zatrjuje — če verjameš

ali ne; a zakaj ne bi? —, preveril o njih resničnosti. Dan za dnem hlatajo čitatelji več ko sto listov po tisti strani v listu, kjer so narisane Ripove najnovejše najdbe. Zakaj Rip ne piše, ampak riše. Čitatelji pa nejeverno zmigujejo z glavo in zabavljajo na Ripa, ker mu ne verjamejo, in mu pisarijo pisma, da je čisto navaden in nesramen lažnivec. Toda Ripley ne laže, Ripley poroča dejstva, Ripley ima dokaze za vse neverjetnosti.

Pripoveduje n. pr. o indijskih fakirjih ob Gangesu; o ljudeh, ki vse življenje prestopajo ali presede; eden izmed njih leži že 18 let na ostrih žeblih, drugi pa izteza že 20 let roke nad glavo. V Kolumbiji teče čudna reka; njena voda je tako kislá, da je nobena riba ne prenese. Rip pozna drevesa, ki žro ljudi, kače, ki leté po zraku, ribe, ki umejo plezati. Pozna štiri tisoč raznih metod, teorij itd., kako se piše in izgovori ime Shakespeare. Ve, da je Jakob Eichenholz iz Breslave osemnajst ur stoje spal, da je Borna Scheinova iz Marijinih Lazní zmagala v lepotnem natečaju s 140 jamicami in da je Didius Julianus kupil leta 193, vso zemeljsko oblo za 5 milijonov dolarjev. Dognal je, da je Ana Rochmerjeva iz Hamelná rodila 9. januarja leta 1600 sedmerčke, da je bil sultan Mulej Ismajl oče 888 otrok, da se je Jeronim Rimski ena in dvajsetkrat oženil in da je imela njegova ena in dvajseta žena takisto za seboj verigo 20

mož; da je Metuzalem umrl prej ko njegov oče in da je Jacqueline Montgastova iz Pariza mati 17 otrok od 14 zakonskih mož. Ripu ni nikaka tajnost, da Pierre Loti nikdar ni čital knjig, da Kolumb vobče ni stopil na ameriška tla in da je Napoleon prav kakor Mojzes peš in suh prekoračil Rdeče morje. Ripley ve tudi, da sta dva Skandinavca leta 1896. preveslala Ocean v navadnem čolnicu. In tako dalje, Ripley ne laže, Ripley ve vse, Ripley ima dokaze. Če bi Kitajci začeli korakati v četverostopih, bi te čete nikdar ne bilo konec, je izračunal Rip; zakaj na Kitajskem je presežek rojstev nad umrljivostjo zelo velik. In ko je objavil, da je bil Lindbergh sedem in šestdeseti smrtnik, ki je preletel Atlantik — je dobil v enem tednu 3000 pism, v katerih so ga nazvali glupega lažnivca. Toda Ripleyu je beseda »lažnivec« samo časten naziv. Zakaj vsakič, kadar mu jo kdo vrže v obraz, ve, da je njegova zbirka kurioznosti bogatela za dragoceno neverjetnost. Nihče izmed onih, ki so pisali ogorčena pisma, pač ni pomislil na Alcocka in Browna in na oba zrakoplova, ki sta eden z 31, drugi s 33 potniki še pred Lindberghom preletela Atlantski ocean.

»Petnajst let trdega dela, deset let siromašen vrag — in potem iznenada, v desetih minutah toliko slave,« pravi Ripley. In od vse te slave, od kopic pism, telefonskih klicev in vabil na večerje, ki so s to slavo v nevšečni zvezi, Rip kar ne more priti v normalni tir. Zabarikadiran za kopo tajnikov in novinarjev jadra po deželi, predava, prireja turnirje in nastopa v varijeteljih. Težko je priti do njega. Stanuje v osemnajstem nadstropju newyorškega »Athletic-Cluba«. Tam je pripovedoval reporterju povest svojega življenja. Pred petnajstimi leti je bil začel risati, brez novcev, brez učitelja, kar tako, sam zase. In je igral handball, strastno, in igra še danes. Pokazal je reporterju številne srebrne pokale, ki so bili razstavljeni po sobi. Veliki trenutek ga je našel v San Franciscu: osem dolarjev na teden za sportne risbe v nekem majhnem listu. A kmalu je bil odslovljen, romal je od lista k listu, risal in delal, in je naposled prišel v Newyork. Iz dolgega časa je narisal nekaj kurioznih dogodivščin, o katerih so mu pripovedovali prijatelji. Uspeh je bil nepričakovan. Čitatelji so hoteli videti še več takega in urednik ga je vprašal, ali bi ne mogel dobiti še nekaj takih kurioznosti za novo risbo.

»Kaj bi vam govoril,« se zasmee Ripley, »saj ostalo itak veste. Kruh si služim z uporabo dejstva, da je resnica čudovitejša in mikavnejša od najdramatičnejših istorij. To dovoljno izpričujejo moje risbe, ki izhajajo vsak dan v več ko sto listih. In moja knjiga, ki ji bo kmalu sledil drugi zvezek, je že več mesecev med onimi, po katerih ljudje najbolj segajo. Skoro se mi zdi, kakor da mi je namenjeno, da ne bom v življenju počel ničesa drugega več kakor razkrival nova čudesa in se dal od čitateljev zmerjati

z »lažnivcem«. Vedel je reporterja v sosednjo sobo. »Vprašanje, ki mi ga boste zadali in ki sem nanj že stokrat odgovoril, evo ga: Odkod dobim ves ta material? In kako se prepričam, ali so vsi podatki resnični. V ta namen sem moral mnogo po svetu; prepotoval sem 64 dežel, povsod sem našel kurioznosti in si jih zabeležil. Zdaj pa mi večino snovi dobavijo čitatelji sami; od vseh strani kar dežujejo name. »Believe it or not« je postala narodna igra. In njeno področje je skoro neizčrpano; dokler bo obstojal svet in bodo na njem živeli ljudje, se bodo dogajala čudesa in abnormalnosti. Navadno sam vprašam ljudi — ako se osebno ne morem preveriti —, ali je to, kar mi poročajo, točno. In jih prosim za fotografske snetke. Vrhu tega imam v knjižnicah nastavljeni štiri ljudi, ki preiskujejo verodostojnost dobavljenega materiala in iztikajo za novimi kurioznostmi. In tu, evo, moža, ki obvlada dvanajst jezikov. Dva tajnika imam samo zato, da odgovarjata na pisma — vsak teden jih dobim 5000 — in dokazujeta nelevernih Tomažem, da nisem lažnivec. Imam namreč dokaze, dokumente za vse, kar trdim — celo knjižnico podatkov. In do danes me še nihče ni ujel na laži.«

Robert L. Ripley se trudno ozre skozi okno dol na grandiozno panoramo newyorškega Centralnega parka. »Jutri zvečer se odpeljem.« Sam sem, nimam žene in me ne strpi dolgo v istem kraju. Veselje do potovanja mi je že v krvi: oče je kot štirinajstleten deček preplaval reko Ohio, mati se mi je rodila v vagonu, babica je večji del življenja prebila na volovski vpregli. Jutri zvečer odidem, da prepotujem štiri nove dežele, s svinčnikom in skicirko. Good-by!

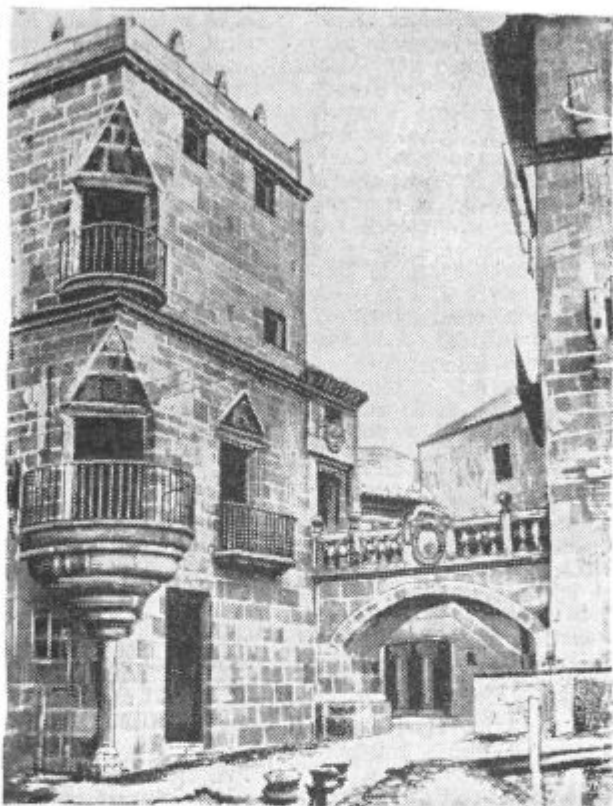
Ripu je šest in trideset let. Rip je velik, močan, neoženjen. Rip si služi neizmerno denarje. Rip je prvovrsten igrač handballa. Rip dobi več pism kakor katerakoli filmska zvezda. Rip stika za kurioznostmi po vsej zemeljski obli. Rip je poslednja senzacija. Rip je prepotoval štiri in šestdeset dežel. Rip je dirjajoč reporter. Izrabljajoč globetrotter. Lažnivi Kljukec dvajsetega stoletja. Believe it or not! Rip je ameriški narodni sport . . .

IZ ZGODOVINE KVART

Današnje igralne karte segajo kakih pet sto let nazaj, in sicer so baje prvi z njimi igrali Francozi kakega pol stoletja pred odkritjem Amerike. Po drugi domnevi je bilo kvartanje ena izmed prvih zabav narodov Daljnega vzhoda, od tam pa so jo karavane prinesle v zapadne dežele. Imena štirih vrst kvart so v posameznih deželah različna. Indijci so na primer svoje oznake vzeli iz živalstva in imenujejo posamezne kvarte gosi, ptice, kamele in konje. — Slike štirih skupin kvart izvirajo iz raznih slojev človeške družbe. Srce je znak duhovščine, kar pa je najbrže nastalo iz slabega tolmačenja francoske besede. Pik znači vo-

jaka; beseda izvira iz španskega, kjer pomeni »meč«. Križi so simbol poljedelca, a karo (angleško »diamond« — diamant) je veljal za simbol trgovcev in sploh bogastva.

Te razlike, ki temelje na ureditvi družabnih razredov, se kažejo tudi v posameznih skupinah kvart, ki imajo vsaka po enega kralja, kraljico in fanta.

Starinska ulica v Barceloni (Glej članek na str. 702)

Današnja umetniška priloga

»Celje« nas vodi v naše simpatično štajersko mesto, ki se ponaša tako po svoji slavni zgodovini, kakor po pojmovanju nalog modernega mesta. Sliko je posnel znani celjski amater Ivo Erhartič, ki nam je poslal še več drugih slik iz prekrasne celjske okolice.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljeva ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja, na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

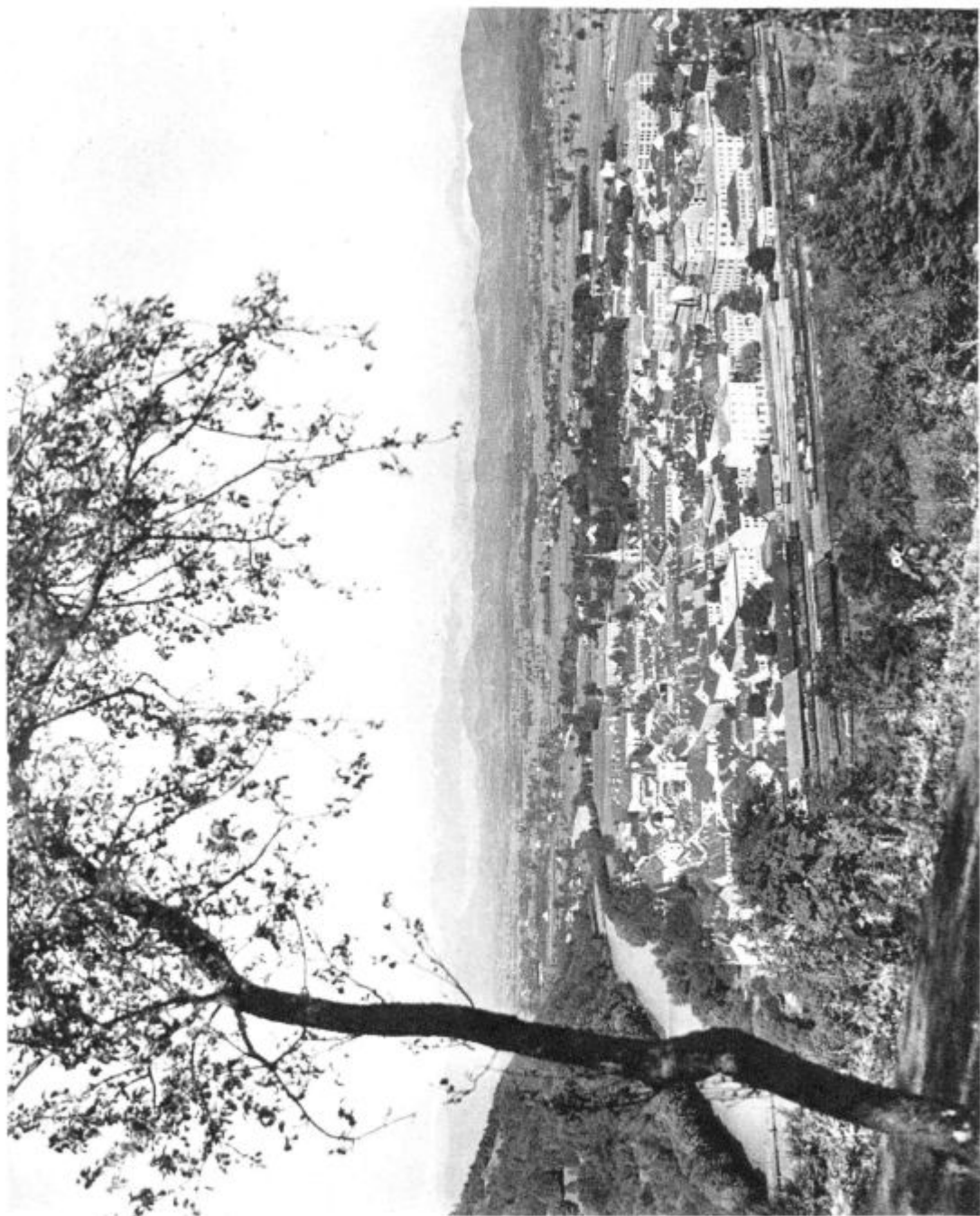

Foto Ivo Erhartić